

مطالعات راهبردی ۹

کنکاشی در بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

پژوهشگر: دکتر حبیب‌الله معظمی

دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی راهبردی
معاونت مدیریت توسعه و منابع
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

مطالعات راهبردی (۹)

کنکاشی در بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

پژوهشگر: حبیب‌الله معظمی

دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی راهبردی

معاونت مدیریت و توسعه منابع

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

۱۳۹۶

عنوان و نام پدیدآور : کنکاشی در بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی / پژوهشگر حبیب‌الله معظمی؛
 تهیه‌کننده دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی راهبردی.
 مشخصات نشر : تهران: موسسه فرهنگی هنری پویه مهر اشراق، ۱۳۹۶.
 مشخصات ظاهری : ۹۸ ص: جدول؛ ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س.م.
 فروست : مطالعات راهبردی؛ ۹.
 شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۸۲۱۵-۲۵-۷
 وضعیت فهرست‌نویسی : قیبا
 موضوع : ایران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
 موضوع : Iran. Vezarat Farhang va Ershad Islami
 موضوع : بودجه -- ایران -- سیاست دولت
 موضوع : Budget -- Government policy -- Iran
 موضوع : سیاست فرهنگی -- ایران -- ارزشیابی
 موضوع : Cultural policy -- Iran -- Evaluation
 موضوع : وزارتخانه‌ها -- ایران
 موضوع : Executive departments -- Iran
 شناسه افزوده : معظمی‌گودرزی، حبیب‌الله، ۱۳۳۹ -
 شناسه افزوده : L
 شناسه افزوده : ایران. وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی. دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی راهبردی
 رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۶ ی۷ک۹ / JQ۱۷۸۶
 رده‌بندی دیویی : ۳۵۴/۵۵۰۶۴۱
 شماره کتابشناسی ملی : ۵۰۴۷۹۹

عنوان مطالعه: کنکاشی در بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

واحد تهیه‌کننده: دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی راهبردی

پژوهشگر: حبیب‌الله معظمی

ناظر سازمانی: بهروز فتحی

دبیر مجموعه: دکتر نظام بهرامی کمیل

ویراستار: علی باکر

شماره مطالعه: نهم

ناشر: مؤسسه پویه مهر اشراق

امور فنی و هنری: زهرا هوشمند

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۲۱۵-۲۵-۷

نشانی: تهران، خیابان جمهوری، خیابان ظهیرالاسلام، بن‌بست خاورمیانه، ساختمان فرهنگ، طبقه سوم

تلفن: ۳۳۱۶۵۶۲ - پست الکترونیک: Rahbordip@yahoo.com

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۵
مقدمه.....	۷
فصل اول کلیات وضعیت و موقعیت فرهنگ در بودجه:	۱۵
گفتار اول: عدم برخورداری فرهنگ از ردیف ثابت یارانه.....	۱۷
گفتار دوم: رویکرد تبصره‌های بودجه سال ۱۳۹۵؛ بود و نبود فرهنگ.....	۲۰
گفتار سوم: کم‌توجهی مبنایی به مقوله فرهنگ؛ دو مقایسه.....	۲۲
فصل دوم: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و بودجه فرهنگی.....	۲۷
گفتار اول: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در بافت بودجه.....	۲۹
گفتار دوم: مقایسه بودجه نهادهای فرهنگی.....	۴۲
گفتار سوم: مقایسه بودجه نهادهای فرهنگی و غیر فرهنگی.....	۴۷
گفتار چهارم: بودجه‌های فرهنگی ناپاسخ‌گو؛ درباره جدول ۱۷.....	۴۹
فصل سوم: بررسی وظایف اساس نام‌های دستگاه‌های فرهنگی.....	۶۱
گفتار اول: وظایف قانونی دستگاه‌های فرهنگی.....	۶۳
گفتار دوم: تأملی در وظایف قانونی دستگاه‌های فرهنگی.....	۸۸
فصل چهارم: نتیجه‌گیری.....	۹۳
گفتار اول: خلاصه و نتیجه.....	۹۵
منابع.....	۹۷

پیشگفتار

داشتن رویکرد راهبردی به مسائل یکی از ضروریات مدیریت کلان نهادها و سازمان‌هاست. این رویکرد با مشخص کردن ابعاد مختلف موضوع‌ها و بررسی نقاط ضعف و قوت و تهدیدها و فرصت‌های موجود تلاش می‌کند با ترسیم اهداف بلندمدت و کوتاه‌مدت، بهترین مسیر را برای رسیدن به این اهداف مشخص سازد؛ به‌گونه‌ای که حرکت از وضع موجود به وضع مطلوب با کمترین هزینه و بیشترین بهره‌وری انجام پذیرد.

مطالعات راهبردی نوشتاری است که به پژوهش‌های کتابخانه‌ای و میدانی کوتاه‌مدت اشاره دارد. در این متن‌ها پژوهش‌گر ضمن طرح موضوع، ابعاد و زوایای مربوط به آن را نشان داده، رهیافت‌های موجود را بیان و درنهایت به جمع‌بندی و در صورت لزوم به ارائه پیشنهاد می‌پردازد. مطالعات راهبردی از آن جهت اهمیت دارد که در کنار طرح مسائل نظری و کمک به توسعه دانش نظری و کاربردی، به حل معضلات و دشواری‌های موجود در عرصه مدیریتی منجر شود. به‌سخن دیگر تلاش شده است این مطالعات به‌نحوی انجام شود که فقط با رویکرد مطالعه‌ای بدان نگریسته نشود، بلکه کاربردی و اثربخش بودن آن در حوزه تصمیم‌گیری نمایان باشد.

باید اشاره داشت که مخاطبان این مطالعات را مدیران، مسئولان و کارشناسان حوزه فرهنگ به‌ویژه در مجموعه وزارت فرهنگ و ارشاد

اسلامی تشکیل می‌دهند. هدف از انجام این مطالعات، تعیین خطوط کلی بینش و تجربه موجود درباره موضوع‌ها و مسائل حوزه فرهنگ است؛ به نحوی که جایگاه و نقش وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را درباره موضوع‌های مطرح‌شده به‌روشنی بیان کند و از رهگذر چنین نگاهی، واحدهای زیرمجموعه وزارتخانه بتوانند با بهره‌گیری از این گزارش‌ها طرح‌ها و برنامه‌های خود را دقیق‌تر و منسجم‌تر عملیاتی کنند.

مطالعه حاضر با اتکا به آمار و ارقام و جدول‌های آماری می‌کوشد فضایی مستند در حوزه بودجه فرهنگی کشور و همچنین وظایف و دستگاه‌های فرهنگی را ترسیم کند. آقای حبیب‌الله معظمی گودرزی کوشیده نگاه واقع‌بینانه و مبتنی بر آمار و ارقام رسمی درباره پدیده مورد مطالعه داشته باشد. باین حال ممکن است به برخی از نتایج و گفتارهایی رسیده باشد که برای خواننده یا برخی از دستگاه‌های فرهنگی تازگی داشته باشد.

بهر روز فتحی

مدیرکل دفتر مطالعات و برنامه‌ریزی راهبردی

مقدمه

از هر منظری که بنگریم، مقوله «فرهنگ» از ارکان و مهم‌های هر جامعه‌ای به‌شمار می‌آید. حوزه‌ای که اندیشه‌ها، باورها، ارزش‌ها، عقاید، عناصر تعیین‌کننده رفتار و نظایر آن‌ها را دربرمی‌گیرد و یکی از سه رکن اصلی ساخت جامعه در کنار سیاست و اقتصاد است؛ به‌خصوص که در دو سه قرن اخیر با تحولات عمیق، گسترده و شتابان جوامع بشری بر گستره فرهنگ افزوده شده و هم، لاجرم اهمیت این حوزه فزونی یافته است. از جانب دیگر پدیداری دولت مدرن به‌عنوان یکی از دستاوردهای این تحولات بر نقش قدرت‌مند و متمرکز دولت مرکزی هم افزوده است که در تمام شئون جامعه از جمله فرهنگ ایفای نقش کند و البته چنین توقعی را هم برخی دارند و برخی دیگر برخلاف آن.

از باب ذکر نمونه و شواهد؛ اگر در تاریخ بشر شاهد کتاب‌سوزی‌ها و نگارش کتاب‌های مدح و ثنای پادشاهان و حاکمان بوده‌ایم، اما هیچ نشانه و سندی در دست نیست که گذشتگان ما برای انتشار یک کتاب و ورود و عرضه یک اندیشه به جامعه در قالب کتاب، مجوز صادر کرده و یا طلبیده باشند. تصور شود که حافظ برای دیوان خود که سرتاسر نقد و سرزنش رفتار فرد و جامعه و اهالی قدرت است، به دیوان‌سالاری حکومت برای اخذ مجوز مراجعه کرده باشد. اما اکنون این چنین نیست و جوامع بشری پذیرفته‌اند که برای انتشار کتاب به مجوز نیاز است که این بر وظایف

حکومت‌های امروز که خود محصول دولت مدرن‌اند، افزوده است. بنابراین گمان نمی‌رود که در اهمیت و جایگاه والای فرهنگ تردیدی نزد کسی وجود داشته باشد. مشکل اما از جایی شروع می‌شود که فرهنگ را باید محقق و متعین ساخت و عینیت بخشید و مبانی و ارزش‌های درونی‌اش را ترویج کرد که بسته به ساخت جوامع و دولت‌ها، در برخی از جوامع و کشورها به بهترین نحو نسبت به این امر مبادرت شده است و در جوامع دیگر غیر آن.

نظام جمهوری اسلامی همان‌طور که از نامش پیداست، نظامی دینی و مبتنی بر آموزه‌های دینی است. اساس دین هم بر فرهنگ قرار گرفته، چراکه معطوف به باورها و ارزش و قلب‌هاست. به‌همین دلیل هم است که انقلاب اسلامی ایران، انقلابی مبتنی بر فرهنگ خوانده شده است. بنابراین همه بدیهی می‌دانیم که بخش فرهنگ یکی از ارکان اصلی نظام جمهوری اسلامی ایران و برخوردار از اهمیت فراوان است.

در همان آغاز و در اصل نخست قانون اساسی جمهوری اسلامی هم که ویژگی‌های نظام جمهوری اسلامی را بیان می‌دارد، ارزش‌های فرهنگی و اعتقادی و زمینه‌های فرهنگی و علمی مؤکداً مطرح‌نظر قرار گرفته‌اند.

اما واقعیت این است که به فرهنگ که حوزه قدرت و ابزار قدرت‌مند پیشبرد ارزش‌هاست توجه عملی و مؤثری نشده است - به‌دلایلی که ذکر و شرح همه آن‌ها در این مجال نمی‌گنجد - که برخی از این دلایل همانا شرایط اجتماعی خاص و حاکم مثل شرایط جنگ تحمیلی است که از آن گریزی نبوده است. اما همیشه و همه این سال‌ها که این چنین وضعیتی نبوده است و جالب‌توجه این که تولد سینمای انسانی و ارزشی جمهوری اسلامی، سینمایی که پیام‌های انسانی و عاری از سکس و خشونت گیشه‌ساز دارد، در همین شرایط جنگی متولد و معرفی شد.

در هر حال در شرایط کنونی دور از التهاب و تنش‌زدای حاکم بر جامعه و دولت، وقت آن رسیده است که نهضتی درخور درگیرد و توجه عالی به حوزه فرهنگ و هنر معطوف شود؛ نهضت تقویت و توجه به فرهنگ. این نوشتار و کنکاش به این دلیل نوشته شده است تا شاید انگیزشی شود برای این مهم.

اما موضوع قدری نیاز به توضیح دارد و آن این‌که تحولات تاریخ جوامع به‌خصوص در میانه قرن گذشته دوگانه مفهومی را به نام «حقوق - مسئولیت‌ها» پدیدار ساخت که شمول آن، نه تنها فرد بلکه جامعه و حکومت را دربر گرفته است. اکنون بر هیچ کدام از این سه ضلع، مسئولیتی نهاده نمی‌شود، مگر آن‌که از قبل، حقوق آن تضمین و ادا شده باشد. این دوگانه البته ملازم یکدیگرند؛ هر جا که سخن از حقوق است لاجرم صحبت از مسئولیت‌ها می‌شود و به‌خصوص زمانی که مسئولیت‌ها مطرح می‌شوند، حقوق به‌طور جدی مطالبه و به آن مشروط می‌شوند. در صورت توجه به یکی از این دو و بی‌توجهی یا کم‌توجهی به دیگری، عدم توازنی پدیدار می‌شود که نه می‌توان حقوقی اعطا کرد نه مسئولیتی طلبید. به‌خصوص که مسئولیت‌ها پیش‌زمینه‌ای دارند که همان حقوق است. این بحث صرفاً سخن آکادمیک نیست و به‌خصوص متوجه دولت‌هاست که مسئولیت اصلی اداره جامعه با آن‌هاست. هر میزان که به دولتی یا دستگاهی دولتی حقوق اعطا شود، متناسب و هم‌سنگ آن، باید مسئولیت مطالبه کرد.

یکی از حوزه‌های محل چالش در جامعه ما به‌خصوص طی سال‌های اخیر «قلمروی فرهنگ» و یکی از بحث‌های جدی در چنین فضای چالش‌برانگیز؛ مطالبه از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برای حل همه مسائل فرهنگی، فرهنگی اجتماعی، فرهنگی ارزشی و نظایر آن‌ها، و بالاخره؛ این وزارتخانه را مسئول اول حل همه این مسائل معرفی کردن، بوده است.

در کشور ما دستگاه‌های متعدد فرهنگی و غیرفرهنگی (دارای بخش‌های فرهنگی) در حوزه فرهنگ در معنای عام آن هستند. برای همه این دستگاه‌ها وظایف و تکالیف قانونی در حوزه فرهنگ تعریف شده و متقابلاً برای ادای این تکالیف و انجام آن وظایف، اعتبارات و بودجه‌هایی نیز منظور می‌شود. البته نکته مهم این است که برخی از این دستگاه‌ها با این که تکلیف مندرج در قانون، کم دارند اما بیشترین و نامتناسب با آن تکالیف، اعتبار دریافت می‌کنند و جالب‌تر این که چندان پاسخ‌گو هم نیستند و البته صدای مطالبه‌اشان هم به جهت دریافت اعتبار دولتی و هم مطالبه فرهنگی از جاهایی مثل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، بیش از هر جای دیگر بلندتر است. مسأله این است که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی تنها یکی از این بخش‌هاست و به میزان اعتبار تخصیصی به آن باید از این دستگاه انتظار فعالیت فرهنگی داشت. این بررسی برای تبیین، تحلیل و باورپذیری همین گزاره است. مطالعه حاضر در پی این است که از مقایسه تحلیلی بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با سایر دستگاه‌های فرهنگی کشور و یا بخش‌های فرهنگی دستگاه غیرفرهنگی، چه توصیف و گزاره‌ای حاصل می‌شود.

از آن جاکه میزان فعالیت و عملکرد یک سازمان با میزان اعتبارات آن سازمان رابطه مستقیم دارد، بنابراین بررسی تطبیقی میزان اعتبارات دستگاه‌های فرهنگی، با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی واقعیات لازمی را روشن می‌سازد که در عرصه سنجش، قضاوت و ارزیابی فعالیت دستگاه‌های فرهنگی به شدت موردنیاز به نظر می‌رسد. به خصوص اگر میزان اعتبار تخصیصی به دستگاهی (مثل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) - به مثابه موتور محرکه فعالیت آن - با وظایف آن، نامتناسب باشد، باید در جهت متناسب‌سازی این نسبت (اعتبار-وظایف) کوشید. بررسی حاضر از این

لحاظ اهمیت و ضرورت می‌یابد که به موفقیت این کوشش می‌تواند کمک کند.

وزارت ارشاد تنها دستگاه فرهنگی کشور است که از آن انتظار می‌رود به‌عنوان یک وظیفه کلان هم سیاست‌گذاری فرهنگی کند هم مدیریت فرهنگی، و هم انتظار می‌رود مجری فرهنگ باشد، به عبارتی خط‌مشی بگذارد و هدایت کند، آموزش فرهنگی بدهد و محصول فرهنگی هم تولید کند. مثلاً هم برای تبیین و ترویج اقتصاد مقاومتی به فیلم‌ها و دیگر آثار هنری پرطرفدار جهت بدهد و هم باید خود، آثار برتر ارائه کند (کاری که مثلاً از بنیاد فارابی انتظار می‌رود). اما درعین حال تنها دستگاهی است که ضمن این‌که در بودجه فرهنگی کشور شرکای متعددی دارد، تنها طرف مورد خطاب برای نارسایی و مطالبات فرهنگی کشور قرار می‌گیرد. تأکید می‌شود نارسایی زیرا در موفقیت‌ها، نقش و سهم آن کم‌رنگ یا نادیده گرفته می‌شود.

میزان بودجه و اعتبار تخصیصی برای هر دستگاه، شاخصی از میزان فعالیتی است که از آن می‌توان انتظار داشت. این، شاخصی منطقی و مبتنی بر عقل سلیم است که میان میزان بودجه و اعتبار منظور شده و تخصیصی به یک دستگاه و میزان انجام یک امر (یک طرح/ برنامه) توسط همان دستگاه، رابطه مستقیم و معنادار وجود دارد. میزان اعتبار هر مقدار باشد می‌توان به همان میزان اعتبار، میزان پیشرفت اجرای کار و یا تحقق یک برنامه را انتظار داشت. موضوع این تحقیق تأکید بر رابطه میان «اعتبارات و وظایف» است. براساس میزان اعتبار تخصیصی می‌توان انتظار اجرای یک طرح یا انجام فعالیتی را داشت. خلاصه این‌که محدوده تحقیق حاضر مقایسه بودجه و اعتبارات دستگاه‌های فرهنگی و بخش‌های فرهنگی دستگاه‌های غیر فرهنگی کشور با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با توجه به

وظایف و مأموریت‌های هریک از آن‌ها در این میان است. در ایران هیچ دستگاه اجرایی از واژه «فرهنگ» بر نام خود بهره نبرده است، مگر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی که متولی اصلی فرهنگ و هنر کشور است، اما ظاهراً همین انتساب نام، موجب خطای ارزیابی‌هایی شده است و توقع دارند که همه خطای فرهنگی و ارزشی فرد و اجتماع، و نبودن بر سبیل صحیح، از این دستگاه سؤال و مطالبه شوند.

هم در قانون اساسی جمهوری اسلامی هم در رویکرد دولت یازدهم لزوم واگذاری امور به مردم ترویج شده است، اما تحقق چنین امری در حوزه فرهنگ، زمان‌بر است و در زمان کنونی بیشترین مسئولیت‌ها در حوزه فرهنگ بر عهده دولت و مشخصاً وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است، اما مطابق با این مسئولیت‌ها حقوق لازم اعطا نشده است. بخش مهم این حقوق، بودجه و اعتبارات است که موتور حرکت هریک از دستگاه‌های اجرایی است و وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی براساس آمار و مستندات که در این کنکاش مورد استفاده قرار گرفته است، آن‌طور که بایسته و شایسته و مورد توقع است از آن برخوردار نبوده است. جالب توجه آن‌که تمامیت حوزه فرهنگ، ارزش‌ها و باورها، وضعیت آن‌ها و ضعف و استحکام آن‌ها از این وزارتخانه مطالبه می‌شود.

کنکاش و مطالعه حاضر می‌کوشد به واقع‌بینی متوقعان از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی کمک کند تا با درک درست از حقوق - مسئولیت‌ها، به قضاوت منصفانه از فضای فرهنگی و برخورداران از بودجه عمومی و انتظارات از دستگاه‌های متعدد و متنوع فرهنگی بپردازند.

تاکنون مطالعه چندانی در زمینه مقایسه بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دستگاه‌های فرهنگی و سهم مسئولیت‌آفرین هریک از آن‌ها متناسب با حقوق و بودجه‌ای که دریافت می‌کنند، صورت نگرفته است و

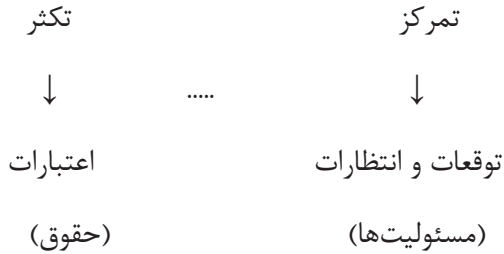
براساس اسناد موجود یکی دو مورد مطالعه و بررسی در سال‌های نه‌چندان دور در این خصوص انجام شده است و بدین خاطر امید می‌رود مطالعه حاضر جای مؤثر پیدا کند.

این مطالعه با اتکا بر آمار رسمی بودجه دستگاه‌ها به‌روش مقایسه‌ای به شرح و تحلیل این آمار پرداخته است. مسأله مشخص تحقیق حاضر این است که مقایسه میان اعتبارات تخصیصی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دیگر دستگاه‌های فرهنگی چه چیزی را روشن می‌کند؟ این وزارتخانه در قیاس با دیگر دستگاه‌ها و درازای حقوق دریافتی چه وظایف و تعهداتی دارد و آیا این تناسب منطقی است؟

با توجه به موضوع و مسأله و پرسش‌های این مطالعه، روش مناسب برای انجام آن، روش مقایسه‌ای (تطبیقی) است. مقایسه میان بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دیگر دستگاه‌های فرهنگی و غیر فرهنگی (دارای بخش فرهنگی) براساس دسته‌بندی بودجه و وظایف. مضافاً این‌که این مقایسه باید مبتنی بر تحلیل و نیز توصیف و شرح آماری باشد. بنابراین روش مشخص این تحقیق، مقایسه‌ای - تحلیلی - توصیفی - آماری است. به‌طور کلی این تحقیق در دسته تحقیق‌های با روش توصیفی (تحلیلی) قرار می‌گیرد. ساختار این بررسی نیز براساس دسته‌بندی موضوعی - آماری و شرح، توصیف و تحلیل هر دسته شکل گرفته است.

این تحقیق به‌طور کلی سه رویکرد را دنبال می‌کند: عدم توجه بودجه‌ای به موضوع فرهنگ به‌طور کلی، بی‌توجهی به وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به‌عنوان متصدی دولتی فرهنگ در جامعه، نابرابری در بودجه در قیاس میان ارشاد و دیگر نهادها و بخش‌های فرهنگی و در توقعات و انتظارات. از یک‌سو توقعات و انتظارات در یک دستگاه فرهنگی متمرکز می‌شود و از سوی دیگر اعتبارات که باید آن انتظارات را محقق سازد از تمرکز خارج

می‌شود و خواهان بسیار پیدا می‌کند. شاید بتوان شمای زیر را و چارچوب تحلیلی این مطالعه برای این وضعیت را تصویر کرد:

(طرح شماتیک از حقوق - مسئولیت و توقعات - اعتبارات در حوزه کنونی فرهنگ ایران)

فصل اول

کلیات وضعیت و موقعیت فرهنگ در بودجه

گفتار اول: عدم برخورداری «فرهنگ» از ردیف ثابت یارانه
گفتار دوم: تعریف فرهنگ

گفتار اول: عدم برخورداری «فرهنگ» از ردیف ثابت یارانه

جدول زیر با استفاده از جدول شماره ۹ لایحه بودجه سال ۱۳۹۵ به عنوان نمونه بودجه سنواتی که در آن بخش‌های برخوردار از یارانه معرفی شده‌اند، تنظیم شده است. ردیف‌های این جدول شامل بخش‌ها و موضوع‌هایی‌اند که از یارانه به‌طور مشخص، ثابت و قابل توجه برخوردارند. مطابق با این جدول، مجموع کل یارانه‌های بودجه سال ۱۳۹۵ برابر با ۱۳ هزار و ۳۸۰ میلیارد تومان است و همان‌طور که ملاحظه می‌شود تقریباً تمام یارانه‌ها معطوف به بخش اقتصاد است و بخش فرهنگی از آن برخوردار نیست.

جدول ۱. اعتبارات برای یارانه‌ها (از جدول شماره ۹ لایحه بودجه سال ۱۳۹۵)
(ارقام به میلیون ریال)

شماره طبقه‌بندی	عنوان	هزینه‌ای	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	جمع
۵۲۰۰۰۰	اعتبارات یارانه‌ها	۱۲۷,۰۰۰,۰۰۰	۶,۸۰۰,۰۰۰	۱۳۳,۸۰۰,۰۰۰
۱	یارانه نقدی نان	۲۳,۰۰۰,۰۰۰	۰	۲۳,۰۰۰,۰۰۰
۲	پرداخت یارانه نهاده و عوامل تولید کشاورزی	۶,۵۰۰,۰۰۰	۰	۶,۵۰۰,۰۰۰
۳	یارانه کالاهای اساسی و هزینه‌های کنترل و تنظیم بازار همه کالاهای و محصولات کشاورزی و دام و شیلات و سایر کالاهای و هزینه بازرسی کالا و خدمات و یارانه اصل و سود و جریمه تسهیلات و...	۱,۰۰۰,۰۰۰	۰	۱,۰۰۰,۰۰۰
۴	پرداخت ضرر و زیان و یارانه سود خریدهایی تضمینی محصولات کشاورزی و یارانه اصل و سود جریمه تسهیلات و مابه‌التفاوت سود و کارمزد و سایر یارانه‌ها و سایر بدهی‌ها و تعهدات	۱,۰۰۰,۰۰۰	۰	۱,۰۰۰,۰۰۰
۵	تفاوت قیمت تعیین‌شده و تکلیف‌شده کالاهای و خدمات و جبران ضرر و زیان ناشی از آن و تسویه موارد قبلی	۱,۰۰۰,۰۰۰	۰	۱,۰۰۰,۰۰۰
۶	کمک بلاعوض یارانه سود و کارمزد، تحقیقات، آموزش، فناوری‌های نو، فرهنگی، گردشگری و هنری، مسکن، اجتماعی و نظارت بر اجرای طرح‌های تولیدی و خدماتی و آموزش عالی و غیرانتفاعی و اشتغال و ارائه حمایت‌های مالی و ایفای تعهدات و موارد قبلی و کمک به مناطق کمتر توسعه‌یافته و غیربرخوردار و صندوق‌های مکانیزه فروش	۴۰۰,۰۰۰	۶۰۰,۰۰۰	۱,۰۰۰,۰۰۰
۷	طرح‌های توسعه و حمایت‌های مالی و بهبود حمل و نقل عمومی شهرهای زیر ۱۰۰۰۰۰ نفر	۰	۵۰۰,۰۰۰	۵۰۰,۰۰۰
۸	تخفیف عوارض پروانه، حمایت‌های مالی و تراکم و ایجاد تأسیسات عمومی مسکن مهر	۰	۲,۰۰۰,۰۰۰	۲,۰۰۰,۰۰۰
۹	زیرساخت مسکن مهر (سهام دولت)	۰	۲,۵۰۰,۰۰۰	۲,۵۰۰,۰۰۰

۲۰۰,۰۰۰	۲۰۰,۰۰۰	۰	یارانه سود تسهیلات مسکن روستایی	۱۰
۲,۰۰۰,۰۰۰	۰	۲,۰۰۰,۰۰۰	یارانه شیر مدارس	۱۱
۴۰,۰۰۰,۰۰۰	۰	۴۰,۰۰۰,۰۰۰	یارانه انرژی (مابه‌التفاوت قیمت برق و سوخت نیروگاه‌ها) ۱	۱۲
۲,۴۵۰,۰۰۰	۰	۲,۴۵۰,۰۰۰	یارانه بلیط حمل‌ونقل همگانی و یارانه بلیط مترو تهران و قطار شهری سایر شهرها	۱۳
۱,۰۰۰,۰۰۰	۱,۰۰۰,۰۰۰	۰	یارانه سود تسهیلات مسکن مهر	۱۴
۸۰۰,۰۰۰	۰	۸۰۰,۰۰۰	کمک زیان شرکت‌های آب منطقه‌ای	۱۵
۱,۳۰۰,۰۰۰	۰	۱,۳۰۰,۰۰۰	کمک زیان شرکت‌های آب و فاضلاب روستایی	۱۶
۳۰۰,۰۰۰	۰	۳۰۰,۰۰۰	افزایش سرمایه صندوق‌های غیردولتی حمایت از توسعه سرمایه‌گذاری بخش کشاورزی	۱۷
۵۰,۰۰۰	۰	۵۰,۰۰۰	اعتبارات موضوع هزینه‌های صدور پروانه‌های ساختمانی، عوارض شهرداری، هزینه‌های انشعاب آب و فاضلاب و برق و گاز برای یک‌بار	۱۸
۴۵,۰۰۰,۰۰۰	۰	۴۵,۰۰۰,۰۰۰	یارانه نان	۱۹
۲۰۰,۰۰۰	۰	۲۰۰,۰۰۰	پرداخت مابه‌التفاوت سود تسهیلات اعطایی بانکی بابت توسعه مناطق شرق و غرب کشور	۲۰
۲,۰۰۰,۰۰۰	۰	۲,۰۰۰,۰۰۰	جبران عدم‌انفع صندوق توسعه ملی از بابت اعطای تن‌خواه جهت تأمین ذخایر راهبردی	۲۱

این در حالی است که در کشورهای بزرگ به‌خصوص کشورهای غربی که اقتصاد آن‌ها به‌شیوه مبتنی بر شرکت‌های خصوصی (سرمایه‌داری) اداره می‌شود، همواره اختصاص یارانه قابل ملاحظه برای بخش فرهنگ، پیش‌بینی شده است، به‌خصوص کشورهایی که مدعی برخورداری از گفتمان فرهنگی‌اند و درصدد ترویج جهانی آن نیز برآمده‌اند. به‌ویژه دولت‌های آن‌ها که با اعطای یارانه در برابر شرکت‌های سرمایه‌داری، از فرهنگ در برابر سود اقتصادی صرف، حمایت می‌کنند.

البته در این‌باره گفتنی است که در بودجه سنواتی کشورها به‌طرقی یارانه‌هایی برای بخش فرهنگ در نظر گرفته می‌شود که این با یارانه ثابت و مشخص در جدول فوق به‌لحاظ استحکام و دوام اعطا و مقدار تفاوت دارد. ویژگی یارانه مندرج در جدول شماره ۹ لایحه بودجه، نگاه به مشمولان یارانه به‌عنوان «نیاز عمومی» است.

مثلاً درحالی که کشاورزان از یارانه نهاده‌های کشاورزی برخوردارند، محصول آن‌ها (گندم) نیز برای این که به شکل نان در دسترس «عموم» قرارگیرد از یارانه مستقیم برخوردار می‌شود که در جدول یادشده آورده شده است. اگر نان نیاز جسمانی و حیاتی عموم است، بخش فرهنگ هم نیاز فکری و البته عمومی است. اگر برای نمونه، «کتاب» از یارانه مستقیم این جدول برخوردار شود با رونقی که در تولید و مصرف کتاب ایجاد می‌کند، سبب برطرف شدن بخشی از توقعات از حوزه دولتی فرهنگ یعنی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی می‌شود.

گفتار دوم: رویکرد تبصره‌های بودجه سال ۱۳۹۵؛ بود و نبود فرهنگ

بودجه فرهنگی اعتباراتی است که در لایحه بودجه ذکر شده و جنبه (مصرف) عمومی دارد و در سطح جامعه مصرف می‌شود. فرهنگ هم به تبلیغات دینی، باورها، فرهنگ عمومی، فرهنگ و هنر تعریف می‌شود و علاوه بر بودجه مشخصاً وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دیگر دستگاه‌های فرهنگی، شامل بودجه فرهنگی بر مبنای تعریف پیش گفته نیز می‌شوند.

جدول ۲. رویکرد - موضوع تبصره‌های بودجه ۱۳۹۵

تبصره	رویکرد	موضوع
۱	غیر فرهنگی	سهام وزارت نفت از فروش نفت و صندوق توسعه ملی
۲	غیر فرهنگی	بدهی دولت به بخش خصوص و تعاونی - اعلام اسامی بنگاه‌های در حال واگذاری - شرایط واگذاری باقی‌مانده سهام دولت در بانک‌ها و بیمه‌ها
۳	غیر فرهنگی	سقف تسهیلات تأمین مالی خارجی (فاینانس)
۴	غیر فرهنگی	حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان
۵	غیر فرهنگی	انتشار اوراق مشارکت ریالی یا صکوک اسلامی
۶	غیر فرهنگی	معافیت و تخفیف‌های مالیاتی

۷	غیرفرهنگی	حق انتفاع بهره‌برداری از معادن سنگ آهن
۸	غیرفرهنگی	هزینه دولتی نصب کنتور چاه کشاورزی و چگونگی پرداخت آن
۹	غیرفرهنگی	چگونگی هزینه و بازپرداخت تسهیلات دریافتی و درآمدهای مراکز دانشگاهی و آموزشی و پژوهشی
۱۰	غیرفرهنگی	بیمه و پرداخت سهم شرکت‌های بیمه از حق بیمه پرداختی به حساب ناجا
۱۱	غیرفرهنگی	تأمین اعتبارات دیه محکومان معسر و معافیت مشمولان با پرداخت جریمه غیبت
۱۲	غیرفرهنگی	افزایش حقوق هیئت علمی، کارکنان کشوری و لشکری و... مطابق با قانون مدیریت خدمات کشوری
۱۳	غیرفرهنگی	اختصاص مبالغی در اجرای قانون الحاق تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت به هلال احمر، وزارت بهداشت، و سیاست‌های علم و فناوری
۱۴	غیرفرهنگی	پرداخت منابع ناشی از قانون هدف‌مندکردن یارانه‌ها به خانوارهای هدف و نیازمند و بخش تولید
۱۵	غیرفرهنگی	محل مصرف منابع معین بودجه سالانه و درآمدهای شرکت‌های برق
۱۶	غیرفرهنگی	انتشار اوراق مشارکت به‌منظور تأمین اعتبار موردنیاز پروژه‌های مصوب ستاد فرمان‌دهی اقتصاد مقاومتی
۱۷	غیرفرهنگی	مالیات قراردادهای پیمانکاری و جریمه استنکاف و تأخیر آن‌ها
۱۸	غیرفرهنگی	افزایش سرمایه بانک مسکن از طریق واگذاری اموال غیرمنقول وزارت راه و شهرسازی، ارتقای ظرفیت تسهیلات‌دهی و... این بانک
۱۹	غیرفرهنگی	میزان تسویه حساب بانک مرکزی با بانک‌های دولتی به‌منظور افزایش توان تسهیلات‌دهی این بانک‌ها
۲۰	غیرفرهنگی	انتشار اوراق مالی اسلامی توسط دولت برای پرداخت بدهی خود به بانک‌ها و پیمانکاران

تبصره‌های بودجه رویکرد کلان دولت در امور درآمدها و واگذاری‌ها و هزینه‌ها را تعیین می‌کند و همان‌طور که در جدول فوق مشاهده می‌شود هیچ تبصره‌ای به امور فرهنگی چه خاص چه عام اختصاص ندارد. این بی‌توجهی می‌توانست در قالب دست‌کم کسب درآمد برای بخش فرهنگ با انتشار اوراق مشارکت و ورود سرمایه حاصل از آن به این بخش، جبران شود.

گفتار سوم: کم‌توجهی مبنایی به مقوله فرهنگ؛ دو مقایسه

اگر در کشور گفته می‌شود که مقوله «فرهنگ» دارای اهمیت بالایی است و اگر در قبال رفتارها و باورهای موجود در جامعه از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی انتظاری مطرح می‌شود و توقعات و مطالباتی صورت می‌گیرد، فارغ از این که چه میزان از این توقعات و انتظارات با توجه به واقعیات و در عمل، درست است، نیاز به سنجش دارد. بر این مبنا مقایسه‌هایی در این‌جا صورت می‌گیرد تا میزان توجه عملی و بودجه‌ای به فرهنگ روشن‌تر شود.

۱. مقایسه‌ای میان بودجه‌های فرهنگی و غیرفرهنگی

برای این که ببینیم اهمیتی که به فرهنگ ابراز می‌شود تا چه اندازه جدی، واقعی و عملی است، بهترین روش، پاره‌ای سنجش‌های بودجه‌ای بخش فرهنگ با بخش‌های دیگر است. در این راه وقتی یک دستگاه را در قامت یک وزارتخانه به‌عنوان دستگاه ملی و فراگیر جامعه می‌بینیم و آن دستگاه به‌خاطر نامش مسئول فرهنگ جامعه شناخته می‌شود، با مقایسه بودجه و توان‌مندی مالی آن دستگاه با بخش‌های غیرفرهنگی که از آن کوچک‌تر و غیرفراگیرتر هم هستند، می‌توان به ارزیابی اهمیت‌دادن واقعی و جدی به نهاد فرهنگ در جامعه پی برد. جدول زیر (شماره ۳) بدین منظور تدوین شده است که یک وزارتخانه آن هم عهده‌دار یکی از بخش‌های سه‌گانه جامعه (فرهنگ با فراگیری جامعه) چگونه حتی در حد یک سازمان، یک دانشگاه، مورد توجه قرار نمی‌گیرد؛

وزارتخانه‌ای که وظایفی به گستره ملی و حتی فراملی دارد اما حتی در حد یک سازمان صنفی و شهری مورد توجه در جهت تخصیص بودجه قرار نمی‌گیرد. منظور از تدوین جدول شماره سه (زیر) به هیچ وجه نقد بودجه دستگاه‌هایی که در آن ذکر شده‌اند نیست، بلکه تدوین آن صرفاً از جهت قیاس میان یک دستگاه ملی به نام فرهنگ و ارشاد اسلامی و دیگر دستگاه‌ها که چندان وظایف و حوزه کار فراگیر و ملی ندارند و به خصوص برخلاف وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی دستگاه‌های منحصربه‌فردی نیستند، شکل گرفته است.

با ملاحظه جدول شماره ۳؛ در حالی که در سال ۱۳۹۴ اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌ها (تقریباً برابر با بودجه کل سالانه هر دستگاه) برای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برابر با ۷,۷۰۴,۲۰۷ میلیون ریال تعیین شد، همین میزان اعتبارات برای دانشگاه تهران (که اگرچه بزرگ‌ترین دانشگاه کشور است اما دستگاهی منحصربه‌فرد نیست و در شهرهای دیگر هم دانشگاه‌هایی تقریباً هم‌تراز و هم‌مأموریت آن وجود دارد) نیز در نظر گرفته شده است.

جدول ۳. مقایسه بودجه سال ۱۳۹۴ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با چند بخش غیر فرهنگی (ارقام به میلیون ریال)

کد دستگاه	نام دستگاه	اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌ها
۱۱۴۰۰۰	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	۷,۷۰۳,۲۰۷
۱۱۴۵۰۰	دانشگاه تهران	۶,۳۹۱,۴۵۳
۱۲۳۷۰۰	دانشگاه علوم پزشکی تهران	۲۶,۲۶۱,۲۲۵
۱۲۳۸۰۰	دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی	۱۴,۰۱۸,۸۰۵
۱۲۶۰۰۰	دانشگاه پیام نور	۱۱,۸۲۷,۶۰۳
۱۲۷۷۶۰	دانشگاه فنی و حرفه‌ای	۵,۷۳۸,۶۹۱
۱۲۷۷۵۰	دانشگاه فرهنگیان	۳,۳۴۶,۶۹۵
۱۳۴۰۰۳	سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی	۶,۶۵۰,۸۷۶
۱۲۹۶۰۰	کمیته امداد امام خمینی (ره) - کمک	۳۵,۴۸۰,۰۰۱

این وضعیت کم توجهی و عدم تناسب اعتبار تعیین شده با وظایف سنگین ملی را هنگامی که به رقم بودجه دانشگاه‌های علوم پزشکی مثلاً تهران و شهید بهشتی که اولی نزدیک به چهار برابر بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و دومی تقریباً دوبرابر بودجه این وزارتخانه است، نگاه می‌کنیم، ابعاد عمیق‌تر، جدی‌تر و دیگری پیدا می‌کند. اگر مسأله آموزش پزشکی و پرورش طبیب برای جامعه اهمیت دارد که قطعاً اهمیت دارد و در صورت آن تردیدی نیست، و اگر موضوع درمان، حیاتی است که بی‌تردید چنین است، موضوع هزینه برای فرهنگ و سلامت فکری و تقویت باورها و ارزش‌ها، کمتر از آن نیست. مسأله این است که آیا مردم همان‌طور که نیاز به آموزش پزشکی و تربیت طبیب همچنین نیاز به آموزش فنی و حرفه‌ها دارند؟ آیا نیاز به آموزش فرهنگی هم دارند؟ که باورهایشان مستحکم‌تر بشود و انسان‌هایی باشند آگاه به فرهنگ بومی و ملی و مقاوم در برابر هجوم فرهنگی غالب جهانی.

به بودجه دانشگاه فنی و حرفه‌ای که مرکزی است برای آموزش حرف و مشاغل و صرفاً مهارت‌آموزی برای کسب شغل و زمینه اشتغال‌آفرینی (فقط یکی از بسترهای اشتغال‌آفرینی)، نگاه که می‌کنیم بسی جای نگرانی نسبت به مقوله فرهنگ شکل می‌گیرد. این درحالی است که اگر اعتبارات دانشگاه‌های کشور را که در جایگاه آموزش علم و معرفت و فراگیری فنون و مهارت‌هاست، در قانون بودجه سالانه کشور جمع کنیم، رقم قابل توجهی می‌شود.

مشابه همین وضعیت را برای سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی مشاهده می‌کنیم که با این که یک سازمان است، بودجه‌ای نزدیک به بودجه یک وزارتخانه (به نام وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) در اختیار دارد؛ حدود ۱۵ درصد کمتر.

این چنین به نظر می‌رسد اولویت اقتصاد و برطرف کردن نیازهای مادی و برطرف ساختن نیازهای معیشتی نسبت به نیازهای فرهنگی و فکری، در دستور

کار است و این مختص سال ۱۳۹۴ نیست. کم‌اعتنایی و فقدان توجه بایسته و شایسته در تأمین منابع و اعتبارات موردنیاز و درحد توقعات برای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، مربوط به سال‌های اخیر نیست بلکه از سال‌های بسیار پیش‌تر این کم‌توجهی وجود داشته است.

عدم تناسب میان گفتارها در عیان و بیان عمومی و در مناظر و محاضر در اهمیت و جایگاه رفیع فرهنگ و همچنین مطالبه مؤکد از وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از بابت تجلی رفتار و فرهنگ و باورها در جامعه، با بودجه تعیین‌شده و تخصیصی برای این وزارتخانه مسأله‌ای از سالیان دور تاکنون جامعه ماست. ما عملاً دچار زیربنا قراردادن امور مادی و اقتصادی و رفع نیازهای مادی و سیرکردن شکم افراد جامعه شده‌ایم نه این‌که این‌ها مهم نباشند بلکه به‌نسبت معقولی هم باید به فرهنگ دست‌کم متناسب با توقعات و انتقادات توجه می‌شده است.

مثلاً رقم بودجه‌ای که برای کمیته امداد امام خمینی (ره) آن‌هم فقط در قالب «کمک» در سال ۱۳۹۴ تعیین شده است (جدول شماره ۳) حدود ۵ برابر بودجه یک دستگاه ملی و وزارتخانه مسئول فرهنگ کشور در این سال است.

۲. مقایسه درون «امور»ی - ضعف اساسی در کشور در توجه به مقوله «فرهنگ»

«امور» نوعی تقسیم‌بندی بودجه‌ای و یکی از اجزای کلان «موضوعی» بودجه است که «نگاه موضوعی» را به توزیع بودجه موردتوجه قرار می‌دهد و برجسته می‌سازد. در قانون بودجه، نظام دسته‌بندی توزیع بودجه گاه برمبنای دستگاه گیرنده اعتبارات است و گاه برمبنای توزیع «امور» و برنامه و فعالیت. مجموع این دو، نگاه نسبتاً جامعی را به نحوه توزیع بودجه در کشور سبب می‌شود. جدول‌های توزیع بودجه برمبنای «امور» در کنار توزیع بودجه برمبنای

«دستگاه» به تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران جامعه، برنامه‌ریزان و تحلیل‌گران بودجه و علاقه‌مندان اقتصادی کمک شایانی می‌کند. این جزء کلان (امور) خود به اجزای زیرینی مثل فصل، برنامه و فعالیت تقسیم می‌شود که در مجموع علاوه بر نتیجه‌ای که ذکر شد، به شفاف‌سازی تصمیم‌ها نیز کمک می‌کند.

قانون بودجه سال ۱۳۹۴ کل کشور و قبل از آن دارای چهار امور زیر بود:

۱. امور عمومی؛

۲. امور دفاعی و امنیتی؛

۳. امور اجتماعی و فرهنگی؛

۴. امور اقتصادی.

همان‌طور که در جدول شماره ۴ ملاحظه می‌شود، در سال ۱۳۹۴ (و سال‌های قبل آن) اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای که بخش اصلی بودجه هر سال محسوب می‌شوند، به چهار طبقه یا امور تقسیم شده‌اند. یک مزیت چنین طبقه‌بندی کلان از اعتبارات، برای تحلیل‌گران، آسانی تحلیل و مستند کردن سهل تحلیل است که بتوان به راحتی رویکرد دولت را نسبت به موضوع‌های کلان جامعه و میزان اهمیت قائل شدن برای آن‌ها با میزان بودجه تخصیصی، نشان داد. جدول شماره ۴ به‌وضوح رویکرد بودجه سال ۱۳۹۴ و رویکرد دولت و جامعه را در موضوع‌های فرهنگ، اجتماع، اقتصاد، امنیت، دفاع، قضا و غیره نشان می‌دهد.

به‌غیر از «امور اجتماعی و فرهنگی» که به آن خواهیم پرداخت، «امور اقتصادی» با رقم ۲۶۱/۴۵۱/۶۶۶ میلیون ریال در میان سه امور دیگر در جای نخست اختصاص بیشترین رقم اعتبارات در این سال قرار دارد. بعد از آن با رقم ۲۲۶/۰۵۹/۲۳۹ میلیون ریال، «امور دفاعی و امنیتی» و در پایان، امور عمومی با رقم ۱۶۳/۰۸۵/۷۸۳ میلیون قرار دارد. این ارقام به‌خوبی اولویت دولت را در رویکردهای بودجه‌ای و توسعه‌ای نشان می‌دهد. اما رقم «امور اجتماعی و

فرهنگی» در بودجهٔ این سال برابر با مبلغ ۱/۳۶۹/۲۰۰/۰۰۱ میلیون ریال است که در واقع در میان چهار امور یادشده، این امور (اجتماعی و فرهنگی) جایگاه نخست را دارد.

جدول ۴. مقایسهٔ چهار «امور» ۹۴ بر مبنای تعداد فصل و برنامه

(ارقام به میلیون ریال)

ردیف	امور	تعداد فصل	تعداد برنامه	اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای
۱	امور عمومی شمارهٔ طبقه‌بندی: ۱۰۰۰۰	۵	۱۲۹	۱۶۳/۰۸۵/۷۸۳
۲	امور دفاعی و امنیتی شمارهٔ طبقه‌بندی: ۲۰۰۰۰	۲	۴۸	۲۲۶/۰۵۹/۲۳۹
۳	امور اجتماعی و فرهنگی شمارهٔ طبقه‌بندی: ۳۰۰۰۰	۵	۱۸۴	۱/۳۶۹/۲۰۰/۰۰۱
۴	امور اقتصادی شمارهٔ طبقه‌بندی: ۴۰۰۰۰	۹	۱۵۵	۲۶۱/۴۵۱/۶۶۶
جمع	چهار «امور»	۲۱	۵۱۶	۲/۱۳۱/۷۵۰/۶۴۲

همان‌طور که جدول شمارهٔ ۴ نشان می‌دهد بیشترین مبلغ اعتبارات در میان این چهار امور از آن امور اجتماعی و فرهنگی است. نکتهٔ بسیار مهم در چنین دسته‌بندی اموری و اختصاص بیشترین اعتبارات به «امور اجتماعی و

فرهنگی» سوء تفاهم، فریبندگی و بعضاً تحلیل غلط است که نسبت به مقوله فرهنگ باعث می‌شود. بدین معنا که مقوله فرهنگ و مشخصاً بودجه این حوزه، در ذیل امور اجتماعی و فرهنگی قرار می‌گیرد. بدین صورت که این امور بیشترین اعتبارات هزینه‌ای و دارایی‌های سرمایه‌ای را در بودجه کل کشور از آن خود کرده و سبب خطای تحلیل می‌شود. اما هنگامی که به زیرمجموعه این امور نگاه می‌شود که شامل ۵ فصل است، این پیچیدگی برطرف و ابعاد دقیق، واقعی و پنهانی موضوع و وضعیت بودجه‌ای حوزه فرهنگ روشن می‌شود. بررسی زیر مظلومیت بخش فرهنگ را بیش از پیش روشن می‌سازد.

فصل‌های «امور اجتماعی و فرهنگی» که بیشترین رقم اعتبارات بودجه سال ۱۳۹۴ را به خود اختصاص داده، عبارتند از:

۱. فصل آموزش (۴۵ برنامه) با ۳۹۱,۵۹۱,۵۳۵ میلیون ریال اعتبار؛
۲. فصل فرهنگ و هنر، رسانه‌های جمعی و گردش‌گری (۶۸ برنامه) با ۵۵,۴۱۴,۲۳ میلیون ریال اعتبار؛
۳. فصل بهداشت و سلامت (۲۲ برنامه) با ۴۰۱,۹۵۷,۷۸۹ میلیون ریال اعتبار؛
۴. فصل رفاه و تأمین اجتماعی (۴۱ برنامه) با ۵۰۹,۹۱۱,۴۱۰ میلیون ریال اعتبار؛

۵. فصل تربیت بدنی (۸ برنامه) با ۱۱,۳۲۵,۲۴۴ میلیون ریال اعتبار. همان‌طور که ملاحظه می‌شود درون خود «امور اجتماعی و فرهنگی» که دارای جایگاه نخست بیشترین برخورداری از اعتبارات بودجه کل کشور است، تفاوت و نابرابری وجود دارد. در این امور، پنج فصل پیش‌بینی شده است که در این میان، بیشترین اعتبار در اختیار فصل رفاه و تأمین اجتماعی با ۵۰۹,۹۱۱,۴۱۰ میلیون ریال است. بعد از آن فصل بهداشت و سلامت با اعتبار ۴۰۱,۹۵۷,۷۸۹ میلیون ریال قرار دارد. فصل آموزش با ۳۹۱,۵۹۱,۵۳۵ میلیون ریال در جایگاه سوم، فصل فرهنگ و هنر، رسانه‌های جمعی و گردش‌گری

با ۵۵,۴۱۴,۰۲۳ میلیون ریال در جایگاه چهارم و فصل تربیت بدنی با ۱۱,۳۲۵,۲۴۴ میلیون ریال در جایگاه پنجم و پایانی قرارداد.

اگر برای فرهنگ و هنر و رسانه‌های جمعی همچون تربیت بدنی (که تک‌موضوعی است) فصلی جداگانه در نظر گرفته شود، آنگاه اعتبار این فصل به اندازه‌ای پایین می‌آید که در فصل پنجم و پایانی و بعد از فصل تربیت بدنی قرار می‌گیرد.

بنابراین مشاهده می‌شود که فصل فرهنگ و هنر در اموری (اجتماعی و فرهنگی) که دارای بیشترین اعتبارات در میان امور چهارگانه بودجه ۹۴ است، تقریباً در جایگاه پایانی قرارداد و در این جاست که از یک‌سو فریبندگی و پیچیدگی موضوع برطرف می‌شود و از سوی دیگر نابرابری و مظلومیت پنهان دیگری نسبت به بخش فرهنگ و هنر کشور روشن می‌شود؛ به این عبارت که بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در سال ۱۳۹۴ که در این فصل (فصل فرهنگ و هنر و گردش‌گری) برابر با حدود ۷۷۰۰ میلیون ریال بوده که تقریباً یک‌هشتم اعتبارات فصل فرهنگ و هنر و گردش‌گری (بالغ بر ۵۵ هزار میلیارد ریال) است.

از طرف دیگر به فصل‌های این امور (امور اجتماعی و فرهنگی) که نگاه می‌شود نکات چند دیگری به دست می‌آید. همان‌طور که گفته شد این امور پنج فصل دارد که اعتبارات و برنامه‌های هر فصل در بودجه ۹۴ ذکر شده است. به استثنای فصل تربیت بدنی، در بقیه چهار فصل دیگر این امور، رابطه معنادار و معکوسی میان تعداد برنامه و میزان اعتبار هر فصل وجود دارد، بدین معنا که هرچه اعتبار بیشتر باشد تعداد برنامه کمتر است. مثلاً فصل رفاه و تأمین اجتماعی که بیشترین اعتبار را در این امور در میان این پنج فصل از آن خود کرده، دارای ۴۱ برنامه است، اما فصل آموزش و فصل فرهنگ و هنر، رسانه‌های جمعی و گردش‌گری با اعتبارات کمتر از آن، به ترتیب ۴۵ برنامه و ۶۸ برنامه دارند.

نکته دیگر این که فصل فرهنگ و هنر، رسانه‌های جمعی و گردش‌گری علی‌رغم کمترین اعتبارات در این امور، دارای بیشترین تعداد برنامه (۶۸ برنامه) است. نکته آخر این که تعداد بالای برنامه هر فصل می‌تواند به معنای میزان نیاز، مطالبات و کارهای بر زمین مانده در این فصل و حوزه باشد و نیز خلاق بودن هر فصل دارای تعداد بالای برنامه را نشان می‌دهد که می‌تواند ایده‌ها و نیازها را به برنامه مبدل کند.

به بودجه سال جاری (۱۳۹۵) نگاه می‌اندازیم. در این بودجه، ۱۰ دسته یا «امور» مشاهده می‌شود که دسته‌بندی چهارگانه امور بودجه سال‌های قبل به ده گانه سال ۱۳۹۵ تبدیل شده است. این برای نخستین بار در بودجه‌ریزی است که بودجه کل کشور در ۱۰ امور دسته‌بندی می‌شود. در سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۳ امور بودجه‌ای در چهار دسته قرار داده شده بودند. ۱۰ امور یادشده از این قرار است:

«امور»های بودجه سال ۱۳۹۵:

۱. امور خدمات عمومی (شماره طبقه‌بندی: ۱۰۰۰۰۰۰۰۰۰)؛
۲. امور دفاعی و امنیتی (شماره طبقه‌بندی: ۱۱۰۰۰۰۰۰۰۰)؛
۳. امور قضایی (شماره طبقه‌بندی: ۱۲۰۰۰۰۰۰۰۰)؛
۴. امور اقتصادی (شماره طبقه‌بندی: ۱۳۰۰۰۰۰۰۰۰)؛
۵. امور محیط زیست (شماره طبقه‌بندی: ۱۴۰۰۰۰۰۰۰۰)؛
۶. امور مسکن، عمران شهری و روستایی (شماره طبقه‌بندی: ۱۵۰۰۰۰۰۰۰۰)؛
۷. امور سلامت (شماره طبقه‌بندی: ۱۶۰۰۰۰۰۰۰۰)؛
۸. امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردش‌گری (شماره طبقه‌بندی: ۱۷۰۰۰۰۰۰۰۰)؛
۹. امور آموزش و پژوهش (شماره طبقه‌بندی: ۱۸۰۰۰۰۰۰۰۰)؛
۱۰. امور رفاه اجتماعی (شماره طبقه‌بندی: ۱۹۰۰۰۰۰۰۰۰).

چنان که ملاحظه می‌شود یکی از امور ده‌گانه، «امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردش‌گری» است که مشخصاً دو وزارتخانه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، وزارت ورزش و جوانان و سازمان میراث فرهنگی و گردش‌گری و البته نهادهای و بخش‌های غیردولتی دیگر از آن بهره‌مند می‌شوند. بنابراین توجه لازم را باید به امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردش‌گری داشته باشیم که منبع اصلی بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است.

اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای که برای هر یک از امور در بودجه سال ۱۳۹۵ برآورد شده در جدول شماره ۵ ذکر شده است.

نگاهی به این جدول، دوگانگی و شکافی را میان این امور به‌لحاظ مقدار اعتبارات و درصد سهم هر یک از امور از جمع اعتبارات کل ۱۰ امور، ارائه می‌دهد؛ بدین‌معنا که این ده امور، به‌لحاظ مقدار اعتباراتی که برای هر یک از آن‌ها تعیین شده است به دو دسته تقسیم می‌شوند که مقدار اعتبار هر دسته با دسته دیگری دارای فاصله زیاد است که همان شکافی است که ذکر شد:

یک دسته از این ۱۰ امور؛ «امور»هایی‌اند که درصد مقدار اعتبار آن‌ها از جمع کل اعتبار امور ده‌گانه، اعداد دورقمی است و دسته دیگر؛ درصد مقدار اعتبار آن‌ها از جمع کل اعتبار امور ده‌گانه، اعداد تک‌رقمی است.

به‌استناد جدول شماره ۵، مقدار درصد امور رفاه اجتماعی، امور آموزش و پرورش، امور سلامت، امور دفاعی و امنیتی و (تقریباً) امور اقتصادی از جمع کل امور ده‌گانه، اعداد دورقمی است و درصد امور خدمات عمومی، امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردش‌گری، امور قضایی، امور مسکن، عمران شهری و روستایی و امور محیط زیست از جمع کل امور ده‌گانه، اعداد تک‌رقمی است. پنج «امور» در دسته بیشترین (درصد دورقمی) و پنج «امور» دیگر در دسته کمترین (درصد تک‌رقمی) قرار گرفته‌اند.

می‌توان گفت که درواقع سنگ‌بنای کج کم‌توجهی به حوزه فرهنگ از

همین جاها شکل می‌گیرد. به طوری که اعتبار تعیین شده برای امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردشگری هر مقدار که باشد، بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز در همین محدوده کم تعریف و تعیین می‌شود. ضمن آن که واقف به مشکلات کشور و دولت و نیز آگاه به افزایش نسبتاً خوب (بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در سال ۱۳۹۵ نسبت به افزایش‌های سنوات گذشته) در بودجه این وزارتخانه هستیم.

جدول ۵. برآورد اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای

برحسب امور - سال ۱۳۹۵ (ارقام به میلیون ریال)

ردیف	امور	اعتبارات	درصد از کل امور
۱	امور خدمات عمومی	۸۶,۳۵۴,۶۸۹	۳/۵۴۶
۲	امور دفاعی و امنیتی	۳۶۸,۵۶۰,۶۵۲	۱۵/۱۳۶
۳	امور قضایی	۶۱,۳۷۵,۶۹۴	۲/۵۲۰
۴	امور اقتصادی	۲۳۶,۲۰۳,۵۰۸	۹/۷۰۰
۵	امور محیط زیست	۴,۴۹۱,۴۶۲	۰/۱۸۴
۶	امور مسکن، عمران شهری و روستایی	۵۷,۹۶۳,۵۳۳	۲/۳۸۰
۷	امور سلامت	۴۱۸,۳۹۸,۵۳۳	۱۷/۱۸۳
۸	امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردشگری	۷۹,۱۴۲,۹۳۴	۳/۲۵۰
۹	امور آموزش و پژوهش	۴۹۲,۴۶۹,۳۳۷	۲۰/۲۲۵
۱۰	امور رفاه اجتماعی	۶۲۱,۵۰۲,۴۶۵	۲۵/۵۲۴
	جمع امور ده‌گانه	۲,۴۳۴,۹۳۳,۸۰۷	۱۰۰

جدول شماره ۶ هم رتبه‌بندی ده «امور» را از بیشترین به کمترین دریافت‌کنندگان اعتبارات ارائه داده است. براساس این جدول؛ «امور رفاه

اجتماعی» در جایگاه نخست بیشترین دریافت‌کنندگان اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای قرارداد که برابر است با بالغ بر ۲۵ درصد یا یک‌چهارم کل این اعتبارات در سال ۱۳۹۵. در این رتبه‌بندی، «امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردش‌گری» که موضوع این بررسی است، در رتبه هفتم و به‌عبارتی در رتبه رو به سوی کمترین قرارداد که از همین رتبه می‌توان اولویت «فرهنگ» را در بودجه‌دهی متوجه شد.

جدول ۶. رتبه امور بر مبنای میزان اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (از بیشترین به کمترین)

رتبه	امور	درصد از کل (جمع امور ده‌گانه)
۱	امور رفاه اجتماعی	۲۵/۵۲
۲	امور آموزش و پژوهش	۲۰/۲۳
۳	امور سلامت	۱۷/۱۸
۴	امور دفاعی و امنیتی	۱۵/۱۴
۵	امور اقتصادی	۹/۷۰
۶	امور خدمات عمومی	۳/۵۵
۷	امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردش‌گری	۳/۲۵
۸	امور قضایی	۲/۵۲
۹	امور مسکن، عمران شهری و روستایی	۲/۳۸
۱۰	امور محیط زیست	۰/۱۸

در سطرهای بعد توضیح داده خواهد شد که در همین «امور» سهم وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی چقدر است. در هر حال واضح است که رقم اعتبارات هریک از امور می‌تواند به‌نشانه میزان اهمیت و اولویت و توجه به هریک از آنها نزد تصمیم‌سازان، مقامات و دستگاه‌های بالادستی تلقی شود. میزان اهمیت

و اولویتی که هیچ‌گاه نصیب امور فرهنگی جامعه و مشخصاً وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نمی‌شود.

در جدول شماره ۷ فصل‌های زیرمجموعه «امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردش‌گری» ذکر شده که شامل ۸ فصل است: فصل دین و مذهب؛ فصل ورزش و تفریحات؛ فصل فرهنگ و هنر؛ فصل میراث فرهنگی؛ فصل رسانه؛ فصل گردش‌گری؛ فصل صنایع دستی؛ و فصل تحقیق و توسعه در امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردش‌گری. نکته مهم و جالب توجه این است که یکی از فصل‌های این «امور»، فصل دین و مذهب است، که فصل بسیار مهم و قدرتمندی است و شامل بودجه برای حوزه‌های علمیه در بخش‌ها و نهادهای گوناگون، تبلیغات دینی، تبلیغات انقلابی، ترویج فرهنگ دینی و نظایر آن‌ها می‌شود و سهم قابل ملاحظه‌ای از این «امور» را از آن خود کرده است. علاوه بر این، مقوله‌های جداگانه جوانان و ورزش است که دو مقوله حیاتی در جوامع امروزی به لحاظ تخصیص بودجه و توجه سیاست‌گذاران و تصمیم‌سازان جامعه تلقی می‌شوند و در این امور گنجانده شده‌اند.

بنابراین علاوه بر این که رقم اعتبار امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردش‌گری نسبت به امور دیگر، همان‌طور که اشاره شد، قابل توجه نیست، لیکن در درون خود این امور، موضوع‌هایی هم چیده شده‌اند که اجازه نمی‌دهند وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی آن‌چنان که توانایی دارد از اعتبارات لازم برخوردار شود. علاوه بر آن نابرابری و شکاف بین امور که اشاره شد، نابرابری در درون امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردش‌گری به لحاظ میزان نفوذ و قدرت برای دریافت اعتبار و متقابلاً میزان پاسخ‌گویی و مسئولیت‌پذیری وجود دارد.

جدول ۷. برآورد اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردش‌گری و فصل‌های آن در سال ۹۵
(ارقام به میلیون ریال)

شماره طبقه‌بندی	عنوان	هزینه‌ای	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	جمع کل
۱۷۰۰۰۰۰۰۰	امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردش‌گری	۴۹,۳۸۶,۶۶۸	۲۹,۷۵۶,۲۶۶	۷۹,۱۴۲,۹۳۴
۱۷۰۱۰۰۰۰۰	فصل دین و مذهب	۱۳,۵۶۳,۸۱۶	۱,۶۲۴,۸۳۶	۱۵,۱۸۸,۶۵۲
۱۷۰۲۰۰۰۰۰	فصل ورزش و تفریحت	۴,۸۳۹,۸۶۷	۹,۳۷۱,۸۹۳	۱۴,۲۱۱,۷۶۰
۱۷۰۳۰۰۰۰۰	فصل فرهنگ و هنر	۱۳,۱۹۴,۴۵۶	۷,۹۷۳,۹۵۹	۲۱,۱۶۸,۴۱۵
۱۷۰۴۰۰۰۰۰	فصل میراث فرهنگی	۲,۲۷۸,۴۷۰	۴,۵۸۷,۸۶۱	۶,۸۶۶,۳۳۱
۱۷۰۵۰۰۰۰۰	فصل رسانه	۱۲,۲۴۶,۹۳۹	۳,۱۳۰,۹۳۷	۱۵,۳۷۷,۸۷۶
۱۷۰۶۰۰۰۰۰	فصل گردش‌گری	۹۰۴,۳۱۴	۲,۴۹۵,۴۹۴	۳,۳۹۹,۸۰۸
۱۷۰۷۰۰۰۰۰	فصل صنایع دستی	۶۸۵,۴۹۴	۴۰۷,۳۲۵	۱,۰۹۲,۸۱۹

۱,۸۳۷,۲۷۳	۱۶۳,۹۶۱	۱,۶۷۳,۳۱۲	فصل تحقیق و توسعه در امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردشگری	۱۷۰۸۰۰۰۰۰۰
-----------	---------	-----------	---	------------

جدول ۱-۷. رتبه‌بندی اعتبارات کل (هزینه‌ای و تملک دارایی سرمایه‌ای) فصل‌های ذیل امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردشگری در بودجه سال ۹۵ (ارقام به میلیون ریال)

رتبه	عنوان فصل	اعتبار کل (هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای)
۱	فصل فرهنگ و هنر	۲۱,۱۶۸,۴۱۵
۲	فصل رسانه	۱۵,۳۷۷,۸۷۶
۳	فصل دین و مذهب	۱۵,۱۸۸,۶۵۲
۴	فصل ورزش و تفریحات	۱۴,۲۱۱,۷۶۰
۵	فصل میراث فرهنگی	۶,۸۶۶,۳۳۱
۶	فصل گردشگری	۳,۳۹۹,۸۰۸
۷	فصل تحقیق و توسعه در امور فرهنگ، تربیت بدنی و گردشگری	۱,۸۳۷,۲۷۳
۸	فصل صنایع دستی	۱,۰۹۲,۸۱۹

نیازی به توضیح نیست که تمام برنامه و فعالیت‌هایی که در بودجه یک کشور تعیین می‌شوند در نهایت در یک فصل قرار می‌گیرند و فصل‌ها هم تشکیل‌دهنده امورند.

فصل دوم

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
و بودجه فرهنگی

گفتار اول: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در بافت بودجه

گفتار دوم: مقایسه بودجه نهادهای فرهنگی

گفتار سوم: مقایسه بودجه نهادهای فرهنگی و غیر فرهنگی

گفتار چهارم: بودجه‌های فرهنگی ناپاسخ‌گو؛ درباره جدول ۱۷

گفتار اول: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در بافت بودجه

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی یک دستگاه دولتی و یکی از پرشمار دستگاه‌های دولتی متولی و مسئول فرهنگ در کشور به‌شمار می‌آید. بدین سبب به‌هنگام دریافت اعتبارات دولتی، این وزارتخانه در کنار آن متولیان بسیار قرار می‌گیرد و «یکی» از شمار بسیار حقوق‌بگیران و متولیان فرهنگی کشور می‌شود، اما در مقابل و به‌هنگام پاسخ‌گویی در قبال مسائل فرهنگی جامعه، این وزارتخانه دیگر در کنار نیست، بلکه در برابر است و «تنها» و «منحصر» دستگاه مسئول فرهنگ شناخته می‌شود.

با این حال از منظر جامعه‌شناختی؛ میان «نهاد» و «سازمان» تفاوت اساسی وجود دارد. نهاد مفهومی کلان، غیرمتعین، دارای اهداف و نقش کلی، روشن و مشخص است. اهداف و نقش‌های هر نهاد در یک یا چند سازمان متبلور می‌شود و بدین‌وسیله صورت متعینی به خود می‌گیرد. انتظار نمی‌رود که یک سازمان الزاماً تمام نقش‌های آن نهاد را محقق سازد، بلکه معمولاً چند سازمان آن کارکردها و نقش‌ها را ایفا می‌کنند. ایفای نقش بر عهده نهاد نیست بلکه سازمان تأسیس می‌شود تا صورت تشکیلاتی و اجرایی برای تحقق آن موضوعها و مأموریت‌ها باشد. مثلاً نهاد آموزش، نهاد متولی آموزش در جامعه است که سازمان‌های آموزش و پرورش و دانشگاه‌ها نقش‌های آن را ایفا می‌کنند.

مسئله این‌جاست که در کشور ما در عرصه فرهنگ و مطالبه وظایف فرهنگی و پی‌گیری مسائل فرهنگی، جای این دو با هم اشتباه گرفته می‌شود. انتظارات از «نهاد» فرهنگ، از «یک سازمان» مثل وزارت فرهنگ و ارشاد

اسلامی مطالبه می‌شود. در حالی که متولی ادای وظایف نهاد فرهنگ در جامعه ما برعهده سازمان‌های متعددی است و همه این سازمان‌ها در برابر این وظایف مسئولند. این سازمان‌ها در کشور ما شامل سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان صداوسیما، سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران، حوزه‌های علمیه، سازمان‌ها و ارگان‌های تبلیغات دینی و دیگر دستگاه‌ها مثل سازمان اسناد و کتابخانه ملی می‌شود که در حوزه عمومی فرهنگ فعالیت دارند. بنابراین نباید وظایف یک نهاد مثل فرهنگ را از یک سازمان مطالبه کرد، در حالی که سازمان‌های دیگر موظف قانونی برای اجرای نقش‌های این نهادند.

از باب نمونه و برای روشن‌شدن ابعاد بودجه و حقوق مسئولیت‌های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی؛ سهم این وزارتخانه در سال ۱۳۹۴ از مبلغ ۵۵,۴۱۴,۰۲۳ میلیون ریال کل اعتبارات «امور فرهنگ و هنر، رسانه‌های جمعی و گردش‌گری» بودجه کل کشور، کمتر از یک‌هفتم یعنی ۷,۷۰۴,۲۰۷ میلیون ریال بود و شش‌هفتم بقیه معادل اکثر مطلق بودجه فرهنگ به دستگاه فرهنگی غیر از این وزارتخانه اختصاص یافت، اما مسئولیت‌ها از این وزارتخانه مطالبه می‌شده است. این نسبت قابل تأمل در سال نسبتاً خوب بودجه‌ای ۱۳۹۵ (برای وزارت متبوع) چندان هم تغییر محسوسی نداشته و بین یک‌هفتم و یک‌ششم قرار داشته است. اگر رقم ۱,۷۳۴,۷۵۵ میلیون ریال اعتبارات تملک دارایی سرمایه‌ای سال ۱۳۹۴ وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را از رقم پیش‌گفته کسر کنیم و صرفاً اعتبارات هزینه‌ای عمومی را مدنظر قرار دهیم، حاصل آن در سال ۱۳۹۴ (اعتبارات هزینه‌ای عمومی) برابر با ۵,۹۶۸,۴۵۲ میلیون می‌شود؛ یعنی به نسبت حدود یک‌نهم می‌رسیم!

نگاهی به بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی مظلومیت این وزارتخانه را در حالی که دیگر دستگاه‌ها بودجه فرهنگی کلان دریافت می‌کنند آشکار می‌سازد، اگرچه در دولت یازدهم رشد نسبتاً خوبی البته برای سال ۱۳۹۵ شاهد بوده‌ایم.

جدول ۸. اعتبارات هزینه‌ای عمومی شش‌ساله (۱۳۹۵-۱۳۹۰) وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (ارقام به میلیون ریال)

۱۳۹۵	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰
۸/۱۰۶/۶۹۵	۵/۹۶۸/۴۵۲	۵/۲۱۸/۱۴۰	۴/۹۸۸/۲۶۱	۵/۵۸۱/۶۵۶	۴/۲۵۸/۴۰۰
+۳۶	+۱۴	+۵	-۱۱	+۳۱	تغییر نسبت به سال قبل

با وجود این تغییرات مثبت، بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در دولت یازدهم، نسبت به دستگاه‌های مشخصاً فرهنگی و در حوزه عمومی فرهنگ نظیر صداوسیما، سازمان تبلیغات اسلامی، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، سازمان میراث فرهنگی و وزارت ورزش و جوانان، میزان رشد بودجه پنج‌ساله اخیر آن در رتبه ماقبل آخر است. با این همه حجم کل بودجه سالانه این وزارتخانه - حتی اگر بودجه اختصاصی سالانه و اعتبارات تملک دارایی‌ها را هم اضافه کنیم - سهم بودجه این وزارتخانه از بودجه کل سالانه کشور رقم به‌شدت نگران‌کننده و بسیار کمتر از نیم‌درصد می‌شود.

جدول ۹. رتبه‌بندی میزان تغییرات (رشد) اعتبارات هزینه‌ای عمومی سال ۹۵ نسبت به سال ۹۰ چند دستگاه فرهنگی

رتبه براساس میزان تغییرات (رشد)	نسبت تغییرات (رشد)	نام دستگاه
۱	۲۳۰ درصد	سازمان تبلیغات اسلامی
۲	۱۷۳ درصد	سازمان اسناد و کتابخانه ملی
۳	۱۳۱ درصد	وزارت ورزش و جوانان
۴	۱۱۶ درصد	سازمان میراث فرهنگی و گردشگری
۵	۸۳ درصد	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
۶	۷۹ درصد	صداوسیما جمهوری اسلامی *

* توضیح: از جمع شش دستگاه مذکور در این جدول، صدوسیما تنها دستگاهی است که در کنار بودجه دریافتی از دولت، درآمد هنگفتی از محل آگهی‌های تبلیغاتی کسب می‌کند.

جدول ۱۰. سهم بودجه کل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی از بودجه کل کشور (ارقام به میلیون ریال)

ردیف	سال	بودجه کل کشور	بودجه وزارت ارشاد	سهم وزارت ارشاد از بودجه کل کشور (درصد)
۱	۱۳۹۱	۵,۶۶۵,۶۱۸,۰۳۵	۷,۳۷۶,۵۴۶	۰/۱۳
۲	۱۳۹۲	۷,۲۷۷,۰۶۴,۵۱۰	۶,۶۷۸,۱۴۹	۰/۰۹
۳	۱۳۹۳	۸,۰۳۳,۴۸۴,۵۸۱	۶,۳۴۸,۳۹۸	۰/۰۷
۴	۱۳۹۴	۸,۴۶۷,۴۱۱,۴۸۷	۷,۷۰۴,۲۰۷	۰/۰۹
۵	۱۳۹۵	۹,۷۸۵,۵۲۹,۹۷۴	۱۰,۴۴۵,۳۹۷	۰/۱۰

گفتار دوم: مقایسه بودجه نهادهای فرهنگی

جدول‌های زیر بر «نهادهای فرهنگی» متمرکز شده است تا بر بودجه‌های فرهنگی. بدین‌معنا که نهادهای فرهنگی اصلی دریافت‌کننده بودجه و مصرح در قانون بودجه احصا شده‌اند تا از این طریق، بودجه‌های فرهنگی کلان مقایسه و تحلیل شوند. ضمن آن‌که کم نیستند بودجه‌های فرهنگی با مقادیر کم و یا نسبتاً کم که پرتعداد در قانون بودجه پراکنده و ذکر شده‌اند. این بودجه‌ها عمدتاً توسط نهادهای غیرفرهنگی و با اهداف فرهنگی و تبلیغی هزینه می‌شوند. این نهادهای غیرفرهنگی هم شامل دستگاه‌های دولتی هم نهادهای انقلابی و نیروهای مسلح می‌شوند.

علاوه بر این، برخی از اعتبارات و هزینه‌های فرهنگی در قانون بودجه کشور ذکر شده، اما در جدول‌های زیر منظور نشده‌اند. مثلاً در شمول اعتبارات

هزینه‌های وزارت امور اقتصادی و دارایی، هرساله اعتباری منظور می‌شود تحت عنوان «اجاره کانال‌های میکروویو صداوسیما برای پرداخت به شرکت مخابرات» که رقم آن در هریک از دو سال اخیر (سال‌های ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵) برابر با ۵/۲۴۰ میلیون ریال است. یا در نمونه‌های دیگر سازمان اوقاف و امور خیریه، که خود از دریافت‌کنندگان بودجه سالانه از دولت است اما در جدول‌های زیر ذکر نشده است.

این سازمان که امور فرهنگی، تبلیغی و دینی از وظایف اصلی‌اش به‌شمار می‌آید، در سال ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ به ترتیب ۱/۰۴۷/۶۶۹ و ۱/۱۴۹/۰۹۶ میلیون ریال اعتبار هزینه‌ای از دولت دریافت کرده است اما جزء شمار دستگاه‌های فرهنگی مورد مطالبه برای تحقق برنامه‌های فرهنگی نظام ذکر نمی‌شود. درحالی‌که بزرگ‌ترین مسابقات قرائت قرآن ایران و یکی از بزرگ‌ترین آن‌ها در جهان اسلام را با عنوان تبلیغات دینی عهده‌دار است.

اگر به‌عنوان نمونه‌هایی از دستگاه‌ها و نهادهای فرهنگی دریافت‌کننده بودجه‌های کم، بودجه‌های بنیاد حفظ آثار و ارزش‌های دفاع مقدس، دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی، شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی، مؤسسه نشر آثار حضرت امام (قدس سره)، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی و مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) را در نظر بگیریم که به ترتیب (در سال ۱۳۹۴: ۵۱۱/۰۴۰ و در سال ۱۳۹۵: ۶۲۰/۵۸۵ میلیون ریال)، (در سال ۱۳۹۴: ۴۹۶/۶۷۱ و در سال ۱۳۹۵: ۵۰۷/۹۸۶ میلیون ریال)، (در سال ۱۳۹۴: ۳۶۱/۶۴۱ و در سال ۱۳۹۵: ۳۶۱/۶۴۱ میلیون ریال)، (در سال ۱۳۹۴: ۵۲۶/۱۶۲ و در سال ۱۳۹۵: ۵۹۵/۳۷۲ میلیون ریال)، (در سال ۱۳۹۴: ۶۱/۸۳۸ و در سال ۱۳۹۵: ۶۵/۰۸۶ میلیون ریال) و (در سال ۱۳۹۴: ۲۰۰/۰۰۰ و در سال ۱۳۹۵: ۲۱۰/۰۰۰ میلیون ریال) اعتبار سالانه دریافت کردند، رقم قابل ملاحظه‌ای از بودجه فرهنگی در جاهایی هزینه می‌شود که در قبال تحولات و

رخدادهای فرهنگی مسئول و پاسخ‌گو نیستند.

بررسی حاضر درصدد این نیست که بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را که متولی و مسئول فرهنگ کشور خوانده می‌شود و بر این اساس مطالبه اصلی و اول حوزه فرهنگ از این وزارتخانه صورت می‌گیرد، با مأموریت‌های جزئی مثل «کیفیت‌بخشی به فعالیت‌های آموزشی و پرورشی و توسعه عدالت آموزشی» (به‌عنوان یکی از مأموریت‌های وزارت آموزش و پرورش) مقایسه کند که (با دریافت ۳/۰۰۰/۰۰۰ میلیون ریال در سال ۱۳۹۴ و ۳/۳۲۲/۰۰۰ میلیون ریال در سال ۱۳۹۵) حدود نیمی از بودجه سالانه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را به خود اختصاص داده است، یا فقط یک سازمان تحقیقاتی مثل سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی (که در سال ۱۳۹۴ مبلغ ۶/۶۵۰/۸۷۶ میلیون ریال و در سال ۱۳۹۵ مبلغ ۸/۱۷۳/۵۸۷ میلیون ریال بودجه دریافت کرد که بیش از بودجه سالانه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است) بلکه درصدد این است که علاوه بر نکات بالا، این موضوع را نشان دهد که اساساً و فارغ از این که دریافت‌کننده بودجه فرهنگی چه دستگاهی باشد، بخش فرهنگ دچار فقر بودجه‌ای است و مظلومیت فرهنگ به‌وضوح معلوم است. مظلومیتی که فرهنگ را درحد تحقیق در زمینه کشاورزی قلمداد نمی‌کند.

جدول ۱۱. مقایسه بودجه بخش‌های فرهنگی (ارقام به میلیون ریال)

ردیف	نام دستگاه	بودجه سال ۱۳۹۴	بودجه سال ۱۳۹۵
۱	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	۷,۷۰۴,۲۰۷	۲,۳۰۶,۲۰۲+۷,۷۸۶,۶۹۵ (اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای)
۲	سازمان صداوسیما	۱۳,۱۸۹,۴۰۳	۱۳,۳۵۸,۰۰۰
۳	سازمان تبلیغات اسلامی	۳,۰۴۰,۴۹۲	۳,۱۴۰,۵۲۲

۹۶۰,۷۴۰	۹۵۳,۲۸۳	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمی قم	۴
۳,۲۸۹,۰۰۰	۳,۲۸۸,۴۲۶	شورای عالی حوزه‌های علمیه	۵
۶۳۱,۰۳۹	۶۲۲,۹۸۰	شورای برنامه‌ریزی مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان	۶
۵,۸۲۵,۰۰۰	۵,۲۸۰,۰۰۰	مرکز خدمات حوزه‌های علمیه	۷
۱,۹۵۷,۰۰۱	۱,۹۳۲,۶۴۹	شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمی خواهران	۸

جدول ۱۲. مقایسه کلی بودجه دستگاه‌های اصلی فرهنگی کشور
(ارقام به میلیون ریال)

بودجه ۱۳۹۵	بودجه ۱۳۹۴	نام دستگاه	ردیف
۲,۳۰۶,۲۰۲+۷,۷۸۶,۶۹۵ (اعتبارات تملک دارایی‌های سرمایه‌ای)	۷,۷۰۴,۲۰۷	وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی	۱
۱۳,۳۵۸,۰۰۰	۱۳,۱۸۹,۴۰۳	سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی	۲
۳,۱۴۰,۵۲۲	۳,۰۴۰,۴۹۲	سازمان تبلیغات اسلامی	۳
۱۲,۶۶۲,۷۸۰	۱۲,۰۳۹,۳۳۸	حوزه*	۴
۳۹,۲۸۴,۱۹۹	۳۵,۹۷۳,۴۴۰	چهار دستگاه	جمع

* شامل: مرکز خدمات حوزه‌های علمیه، شورای عالی حوزه‌های علمیه، شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیه خواهران، شورای برنامه‌ریزی مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان و دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمی قم.

در این بخش از تحقیق حاضر اعتبارات دیگر نهادهای فرهنگی مثل جهاد دانشگاهی برای فعالیت خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسنا) و پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی، فعالیت فرهنگی دانشگاه‌های علوم پزشکی، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، فعالیت‌های فرهنگی، پژوهشی و انتشاراتی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، همچنین فعالیت‌های فرهنگی زیرمجموعه نهاد ریاست جمهوری مثل فرهنگستان‌ها و کتابخانه ملی و بالاخره فعالیت کتابخانه‌ای و موزه‌ای مجلس شورای اسلامی، تعمداً نادیده گرفته شد تا شائبه علاقه‌مندی و توصیه این تحقیق به انحصار فعالیت فرهنگی پیش نیاید. اما باید گفت که مجموع رقم اعتبارات این فعالیت‌ها که هر یک ردیف بودجه‌ای معینی دارند، قابل توجه است. باین حال توضیح مختصری درباره فعالیت فرهنگی شهرداری تهران در زیر، لازم به نظر می‌رسد.

جدول ۱۳. اعتبارات فرهنگی حوزه شهری - سال ۱۳۹۴ (ارقام به میلیون ریال)

اعتبارات	عنوان	ردیف
۳,۲۶۱,۰۰۰	شهرداری تهران	۱
۱۸,۰۰۰,۰۰۰	شهرداری تهران - امور اجتماعی و فرهنگی	۲
۱۹۱,۵۰۰	وزارت کشور - اجرای طرح تحول اجتماعی و فرهنگی	۳

اعتبار منظور شده برای شهرداری تهران در بودجه سال ۱۳۹۴ کل کشور بیش از ۳۲۶ میلیارد تومان بود. علاوه بر این شهرداری تهران از محل درآمدهای خود (منابع عمومی) ۱۸۰۰ میلیارد تومان برای امور اجتماعی و فرهنگی در این سال منظور داشت که در صورتی که دست کم ۱۰ درصد آن نیز به سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران اختصاص یافته باشد رقم قابل توجه ۱۸۰ میلیارد تومان می‌شود که تقریباً حدود یک سوم بودجه سالانه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در این سال بود.

گفتار سوم: مقایسه بودجه نهادهای فرهنگی و غیر فرهنگی

یکی از مسائل موجود در عرصه مدیریت فرهنگی کشور و مشخصاً مدیریت مالی - فرهنگی جامعه ما و پاسخ‌گویی در قبال هزینه‌ها و اعتبارات فرهنگی، وجود دستگاه‌های غیر فرهنگی است که بودجه کلان فرهنگی دریافت می‌کنند که نه تنها این اعتبارات از اعتبارات دستگاه‌های فرهنگی رسمی بیشتر است، بلکه این دستگاه‌های غیر فرهنگی در قبال مصرف آن و به‌خصوص نظارت بر نتیجه و خروجی این هزینه‌کرد در سطح جامعه، پاسخ‌گو نیستند و پی‌گیری‌هایی هم در این زمینه وجود ندارد.

یکی از این دستگاه‌های معدود غیر فرهنگی بارز که بودجه فرهنگی کلان دریافت می‌کنند (و البته چون به‌شکل‌ها و صورت‌های پراکنده - نه متمرکز - و متفاوت و متنوع دریافت می‌کنند، مقدار کل اعتبار دریافتی آن‌ها چندان نمایان و ملموس نیست)، نیروهای مسلح و مشخصاً سپاه پاسداران انقلاب اسلامی است.

در این بخش از این تحقیق مروری بر این اعتبارات خواهیم داشت. جدول زیر (۱۴) به‌خوبی گویای این سخن است. ذکر بودجه عقیدتی سیاسی نیروهای مسلح از آن‌جا اهمیت دارد که فعالیت اصلی این بخش‌ها، فرهنگی - دینی - تبلیغی است، یعنی همان فعالیتی که منتقدان، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی را مسئول آن می‌دانند.

جدول ۱۴. گزیده موارد مصرف بودجه‌های فرهنگی در نیروهای مسلح (ارقام به میلیون ریال)

ردیف	عنوان	مبلغ
۱	ستاد مرکزی راهیان نور	۱۵۰,۱۰۶
۲	نماینده‌گی ولی فقیه در سپاه	۵۵۹,۲۹۵
۳	بنیاد حفظ آثار و ارزش‌های دفاع مقدس	۵۱۱,۰۴۰
۴	سازمان عقیدتی سیاسی ناجا	۱۵۶,۶۰۰
۵	سازمان عقیدتی سیاسی ارتش	۲۵۲,۰۰۰
۶	سازمان بسیج: ساخت فیلم، نمایشگاه، جشنواره، چاپ و...	۸۲۱,۸۸۶
۷	سازمان بسیج: فرهنگی (دانشجویی، دانش‌آموزی، زنان و سایر اقشار)	۵۰۱,۸۸۶
۸	سازمان بسیج: اردویی (راهیان نور دانش‌آموزی و عمومی)	۲۰۰,۰۰۰
۹	سازمان بسیج: فناوری اطلاعات (شبکه ارتباطی بسیج) {فعالیت رسانه‌ای}	۶۲۲,۰۸۸

* منبع: قانون بودجه کل کشور - سال ۱۳۹۴

روشن است که راهیان نور برنامه و فعالیتی سالانه برای تقویت و استحکام و گسترش فرهنگ و ارزش‌های دفاع مقدس است و از این جهت اساساً فعالیتی فرهنگی است که به‌خصوص در سطح جامعه صورت گرفته و مخاطب عام دارد و نه صرفاً نیروهای مسلح.

نماینده‌گی ولی فقیه در سپاه یا سازمان‌های عقیدتی سیاسی در نیروهای مسلح جمهوری اسلامی دارای فعالیت غالباً فرهنگی‌اند. دلیل این سخن استناد به پیوست شماره ۴ قانون بودجه است که اعتبارات را در دستگاه‌های گوناگون برحسب برنامه و فعالیت مشخص ساخته است. مثلاً عمده فعالیت‌های نماینده‌گی ولی فقیه در سپاه دارای فعالیت‌هایی ذیل برنامه‌هایی‌اند که در

این پیوست کاملاً فرهنگی - دینی تعریف شده‌اند: برنامه فرهنگی عقیدتی (آموزش‌های قرآنی و اخلاق، ارتقای توان‌مندی علمی آموزشی روحانیون، اعزام مبلغان روحانی، بررسی و تأیید محتوای محصولات فرهنگی سپاه، برگزاری مراسم، مناسبت‌ها و فضاسازی معنوی، هدایت و ارتقای بینش سیاسی، توان‌مندسازی طلاب رزمی تبلیغی، توسعه و تعمیق آموزش عقیدتی و سیاسی کارکنان، تربیت مربیان و استادان عقیدتی سیاسی و...).

در سازمان بسیج همان‌طور که در جدول اشاره شده است فعالیت‌های مشخصاً تخصصی فرهنگی اجرا می‌شوند؛ مواردی نظیر نمایشگاه، فیلم‌سازی و چاپ کتاب و انتشارات و فعالیت رسانه‌ای.

موارد نه‌گانه مذکور در جدول ۱۴، «بخشی و گزیده‌ای» از فعالیت فرهنگی نیروهای مسلح است که در این جدول از باب ذکر نمونه تدوین شده‌اند؛ با این حال اعتبارات همین جدول بیش از نیمی از اعتبارات هزینه‌ای عمومی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در سال ۱۳۹۵ است که در قیاس با سال قبل آن کمی بهبود یافته است.

گفتار چهارم: بودجه‌های فرهنگی ناپاسخ‌گو؛ درباره جدول ۱۷

هرسال در لایحه‌های بودجه سنواتی، ردیف‌هایی به اقدامات فرهنگی در نهادها و ارگان‌های مختلف تعلق می‌گیرد. در کنار این ردیف‌ها، بودجه‌هایی نیز به مؤسسات، شوراها، ستادها، بنیادها و سازمان‌های غیردولتی اختصاص دارد که فعالیت‌های آن‌ها نیز در حوزه فرهنگی تعریف می‌شوند. علاوه بر این‌ها، سال‌هاست که جدولی جداگانه (قبلاً با عنوان جدول ۱۲ و در چندسال اخیر با عنوان جدول ۱۷) به پیوست لایحه بودجه منتشر می‌شود که در آن بودجه‌هایی به مؤسسات و مراکز فرهنگی خاصی که توانسته‌اند از هر طریق ممکن نامشان را در این جدول بگنجانند، تعلق می‌گیرد.

عنوان این جدول (شماره ۱۷)؛ «کمک به اشخاص حقوقی غیردولتی موضوع جزء ۳ ردیف ۵۴۰۰۰۰ جدول شماره ۹» است. جدول شماره ۹ هم تحت عنوان «برآوردهای اعتبارات ردیف‌های متفرقه در سال ۱۳۹۵» تنظیم شده و ردیف ۵۴۰۰۰۰ هم مربوط به «اعتبارات نهادهای خاص» و جزء «۳» آن نیز با «کمک به اشخاص حقوقی غیردولتی موضوع جدول شماره ۱(۱۷)» تعریف شده است. هرچند بودجه تعلق‌یافته به این جدول در دولت یازدهم به لحاظ عددی کاهش یافته، اما بخش درخور توجهی از این کاهش ناشی از انتقال برخی از این نهادها و مؤسسات به ردیف‌های ثابت بودجه‌ای و خروج از جدول ۱۷ بوده است. بدین ترتیب درحالی‌که مؤسسات و نهادهایی نظیر مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (قدس سره)، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره) و بنیاد سعدی، از جدول ۱۷ خارج و به ردیف‌های ثابت بودجه سالانه اضافه شده‌اند، همچنان در این جدول که از ابتدا برای سازمان‌های مردم‌نهاد در نظر گرفته شده بود، مؤسساتی که یا مربوط به افراد خاص یا متعلق به نهادها و ارگان‌های خاص هستند، بودجه می‌گیرند.

در سال‌های اخیر مهم‌ترین انتقاد برخی از نمایندگان مجلس نسبت به این جدول، غیرقابل نظارت بودن و شفاف نبودن هزینه‌های دریافت‌کنندگان بودجه این جدول بوده است. ملاک و معیار انتخاب این تعداد نهاد برای دریافت کمک‌های مالی نامشخص است، کما این که هزاران مؤسسه غیردولتی در کشور دایر است که دست‌کم بخشی از آن‌ها در صورتی که این جدول برای کمک به مؤسسات غیردولتی تدوین شده است (که بنا بوده است چنین باشد)، باید بتوانند از اعتبارات آن برخوردار شوند که نشده‌اند. سؤال این است که این ردیف بودجه، چرا به برخی از افراد خاص تعلق می‌گیرد؟ دریافت کمک‌های مالی این نهادهای غیردولتی بی‌انضباطی مالی ایجاد می‌کند، گرچه مبالغ هریک از دریافت‌کنندگان (حدود ۶۰ مؤسسه) اعتبارات مشمول این جدول چندان

زیاد به نظر نرسد که البته مجموع آن بسیار قابل ملاحظه است، به خصوص در مقایسه با کل اعتبارات سالانه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی قابل اعتناست، اما می‌تواند عوارضی برای کشور داشته باشد که نیازمند تأمل و تدقیق درست است. اگرچه در برخی از موارد و مواقع نادر فعالیت‌های پژوهشی و کاربردی و فرهنگی خوبی از مشمولان جدول شماره ۱۷ دیده می‌شود، اما عمدتاً اعتبارات این جدول نتیجه عینی و ارائه بیلان عملکرد از سوی مشمولان آن را دربر ندارد. نکته دیگر نظارت و پاسخ‌گوبودن در ازای این اعتبارات است که درباره مشمولان جدول شماره ۱۷ وجود ندارد. این که بر نحوه هزینه‌کرد آن نظارت شود و به‌طور کلی پاسخ‌گویی درقبال هزینه این اعتبارات درمورد اعضای جدول شماره ۱۷ بی‌معناست.

نکته جالب‌توجه این که با وجود قرارداداشتن نهادهایی مانند سازمان تبلیغات اسلامی، بسیج و حوزه علمیه قم و شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه، در ردیف‌های ثابت بودجه سنواتی، بازهم بخش‌های متعلق به این نهادها در جدول ۱۷ نیز حضور دارند و از این محل نیز بودجه دریافت می‌کنند. از نکات قابل تأمل در اختصاص بودجه‌ها به این جدول، این است که در بین بیش از ۵۰ مؤسسه‌ای که از محل این جدول، بودجه دریافت می‌کنند، در مرحله بررسی لایحه پیشنهادی دولت در کمیسیون تلفیق مجلس (برای بودجه سال ۱۳۹۵)، به تعداد آن‌ها در پیشنهاد دولت افزوده شد. این که چه مؤسساتی و بنابر چه سازوکاری می‌توانند در میان ردیف‌های این جدول جاگیرند، مشخص نیست و از آن نامشخص‌تر این است که این مؤسسات و نهادها در قبال دریافت این بودجه‌ها، موظف به انجام چه کاری‌اند و یا چه مرجع نظارتی‌ای، بر نحوه هزینه‌کردن این بودجه‌ها نظارت می‌کند.

در حال در سال ۱۳۹۴ بالغ بر ۳۴۲/۵ میلیارد تومان مجموع بودجه کل جدول شماره ۱۷ بود که به شرح زیر است:

جدول ۱۵ (جدول شماره ۱۷ بودجه سال ۱۳۹۴) (ارقام به میلیون ریال)

اعتبارات تملك دارایی سرمایه‌ای	اعتبارات هزینه‌ای	عنوان	ردیف
۰	۳۸۹,۰۰۰	سازمان تبلیغات اسلامی	۱
۰	۶۳,۰۰۰	۱-۱. بنیاد دعبل خزاعی	
۰	۲۶,۲۵۰	۲-۱. سازمان مدارس معارف اسلامی	
۰	۱۵,۷۵۰	۳-۱. مؤسسه تسنیم نور	
۰	۱۰,۵۰۰	۴-۱. پژوهشکده باقر العلوم	
۰	۳۱,۵۰۰	۵-۱. مؤسسه فرهنگی بصیرت	
۰	۱۰,۵۰۰	۶-۱. مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان	
۰	۲۰۰,۰۰۰	۷-۱. ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر	
۰	۳۱,۵۰۰	۸-۱. مؤسسه دارالحدیث	
۰	۵۱,۷۵۰	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم - کمک	۲
۰	۱۰,۵۰۰	۱-۲. دانشگاه باقر العلوم	
۰	۱۰,۵۰۰	۲-۲. پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی	
۰	۱۵,۰۰۰	۳-۲. مرکز موضوع‌شناسی احکام	
۰	۱۵,۷۵۰	۴-۲. مرکز ملی پاسخ‌گویی به سؤالات دینی	
۲۵۰,۰۰۰	۰	شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه	۳
۰	۵۲,۵۰۰	حمایت از فیلم‌های فاخر	۴
۰	۴۴/۱۰۰	کمک به بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای	۵
۰	۱۰,۵۰۰	بنیاد فرهنگی مهدی موعود	۶
۰	۶۲,۳۰۰	دایرةالمعارف بزرگ اسلامی	۷
۰	۳۶,۷۵۰	اقلیت‌های دینی	۸

۰	۱۷,۵۰۰	کمک به مرکز تربیت مدرس دینی مناطق محروم و خواهران	۹
۰	۱۵,۰۰۰	مجمع عالی حکمت اسلامی	۱۰
۰	۲۱,۰۰۰	بنیاد حکمت اسلامی صدرا	۱۱
۰	۱۰۲,۵۰۰	مؤسسه اسراء	۱۲
۰	۱۰,۵۰۰	بنیاد بین‌المللی غدیر	۱۳
۰	۲۰,۵۰۰	مؤسسه امام صادق (ع)	۱۴
۰	۱۰,۵۰۰	مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت	۱۵
۰	۵,۲۵۰	بعثه مقام معظم رهبری در حج	۱۶
۰	۵,۲۵۰	مرکز نشر معارف اسلامی در جهان	۱۷
۰	۱۰,۰۰۰	انتشارات اسلامی جامعه مدرسین	۱۸
۲۵۰,۰۰۰	۰	طرح زیارت (ماده ۱۲ برنامه پنجم توسعه)	۱۹
۰	۲۴,۷۰۰	کمک به مسجد جمکران	۲۰
۰	۱۰,۵۰۰	مؤسسه مطالعات علوم و معارف اسلامی	۲۱
۰	۵,۲۵۰	بیمارستان سپیر	۲۲
۰	۳,۱۵۰	مؤسسه ایران و اوراسیا	۲۳
۰	۶,۳۰۰	مؤسسه آینده روشن	۲۴
۰	۱۰/۵۰۰	بنیاد دایرةالمعارف اسلامی	۲۵
۰	۲۱,۰۰۰	اتاق تعاون	۲۶
۰	۲۰,۰۰۰	جشنواره عمار	۲۷
۰	۱۰,۵۰۰	دبیرخانه شورای دستگاه‌های نظارتی	۲۸
۰	۳,۱۵۰	دانشگاه معارف قرآن و عترت اصفهان	۲۹
۰	۸۰,۰۰۰	سازمان‌های دانش‌آموزی	۳۰
۰	۱۵۰,۰۰۰	اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزی	۳۱
۰	۱۰۰,۰۰۰	بسیج دانش‌آموزی	۳۲

۰	۳۱,۵۰۰	اعتبار مراسم آستان امام خمینی(س)	۳۳
۰	۱۰,۵۰۰	هیئت رزمندگان اسلام	۳۴
۰	۲۱,۰۰۰	فدراسیون ورزش زورخانه‌ای و کشتی جوخه	۳۵
۰	۵۱,۴۵۰	دانشگاه امام صادق(ع)	۳۶
۰	۳۶,۷۵۰	دانشگاه ادیان و مذاهب	۳۷
۰	۴۶,۲۵۰	مؤسسه غیرانتفاعی دانشگاه مفید	۳۸
۰	۳۸,۷۰۰	دانشگاه غیردولتی عدالت	۳۹
۰	۶۲,۵۰۰	دانشگاه شهید مطهری	۴۰
۰	۷/۳۵۰	شهرک مهدیه	۴۱
۰	۴,۲۰۰	پژوهشکده تاریخ اسلام	۴۲
۰	۳,۱۵۰	مؤسسه کتابشناسی شیعه	۴۳
۰	۳/۱۵۰	بنیاد تاریخ پژوهی و دانشنامه انقلاب اسلامی	۴۴
۵,۰۰۰	۷,۳۵۰	اتحادیه جهانی آشوریان	۴۵
۰	۱۵,۲۵۰	پژوهشکده علوم شناختی	۴۶
۰	۲۰,۰۰۰	مرکز اسناد انقلاب اسلامی	۴۷
۰	۷,۳۵۰	ترجمان وحی	۴۸
۰	۱۰,۰۰۰	مؤسسه پرتو ثقلین	۴۹
۰	۱,۲۳۵,۶۵۰	کمک به سایر نهادهای دینی و فرهنگی	۵۰
۵۰۵,۰۰۰	۲,۹۲۱,۷۵۰	جمع	
	۳,۴۲۶,۷۵۰	جمع کل اعتبارات	

همچنین نتیجه و دستاوردی از مصرف این مقدار اعتبارات عرضه نمی‌شود، اما این رقم برابر با حدود نیمی از بودجه کل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در این سال است؛ وزارتخانه‌ای که در برابر کوچک‌ترین رقم بودجه آن ملزم به پاسخ‌گویی است.

دولت در بودجه کل کشور برای سال ۱۳۹۵ حدود ۳۰ درصد اعتبارات کل جدول شماره ۷ سال ۱۳۹۴ را کاهش داد. مقدار این کاهش (در بودجه سال

۱۳۹۵ در مقایسه با سال ۱۳۹۴) با حذف ردیف «کمک به سایر نهادهای دینی و فرهنگی»، برابر با ۱۲۳/۵ میلیارد تومان است. بنابراین کل اعتبارات جدول شماره ۱۷ سال ۱۳۹۵ با وجود افزایش اعتبار برای تمام ردیف‌ها (بیش از ۶۰ نهاد و واحد)، برابر با ۲۴۴/۸ میلیارد تومان است که همین مقدار نیز بیش از یک‌سوم کل اعتبارات هزینه‌ای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در این سال است. این کاهش در مقایسه با سال ۱۳۹۴، همان‌طور که اشاره شد، مربوط به حذف ردیف «کمک به سایر نهادهای دینی و فرهنگی» جدول ۱۷ است.

در این‌جا لازم است هویت برخی از دریافت‌کنندگان اعتبارات جدول ۱۷ تبیین شود. اعتبارات جدول ۱۷ شامل نهادهایی مثل سازمان تبلیغات اسلامی و زیرمجموعه‌هایش و حوزه علمی می‌شود که این اعتبارات با عنوان کمک علاوه بر بودجه در نظر گرفته شده در ردیف‌های اصلی است. زیرمجموعه‌های سازمان تبلیغات در این جدول شامل مواردی همچون بنیاد دعبل خزاعی، سازمان مدارس معارف اسلامی، مؤسسه تسنیم نور، مؤسسه فرهنگی بصیرت، پژوهشکده باقرالعلوم و مؤسسه دارالحدیث است.

دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمی قم هم به جز اعتباراتی که در بودجه اصلی کشور دارد، برای چهار زیرمجموعه خود از طریق جدول ۱۷ تأمین اعتبار می‌کند که عبارتند از: دانشگاه باقرالعلوم، پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، مرکز موضوع‌شناسی احکام و مرکز ملی پاسخ‌گویی به سؤالات دینی.

سایر مؤسسات جدول ۱۷

در بین سایر مؤسسات و نهادهایی که از محل این جدول، بودجه دریافت می‌کنند، ردیف‌هایی مانند «شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه بابت کمک به تکمیل و تجهیز مصلها»، «دائرةالمعارف بزرگ اسلامی»، «کمک به مدارس دینی مناطق محروم و خواهران»، «کمک به بنیاد بازی‌های رایانه‌ای»،

«اقلیت‌های دینی» و «بعثت مقام معظم رهبری در حج و زیارت»، از جمله ردیف‌هایی‌اند که درباره هویت و ماهیت آن‌ها و همچنین استفاده‌ای که از این بودجه‌ها می‌کنند، ابهام‌چندانی وجود ندارد. همچنین ردیف‌هایی نظیر کمک به مسجد جمکران، بسیج دانش‌آموزی، اتحادیه جهانی آشوریان، فدراسیون ورزش‌های زورخانه‌ای و کشتی با چوخه، اتحادیه انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزان و سازمان‌های دانش‌آموزی، نیز در ظاهر، ردیف‌هایی عادی به‌نظر می‌رسند. در میان دانشگاه‌ها و مراکز دیگر درج‌شده در این جدول نیز نام‌های آشنایی مانند دانشگاه امام صادق (ع)، دانشگاه مفید، مؤسسه ایراس و مرکز اسناد انقلاب اسلامی به‌چشم می‌خورد. در برخی از موارد، مانند «طرح زیارت» محتوای این طرح و محل هزینه‌شدن بودجه آن نامشخص است. همچنین در حالی که مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) و آستان امام خمینی (ره) در ردیف‌های بودجه دارای اعتبارند، در این جدول هم یک ردیف به برگزاری مراسم‌های آستان امام خمینی (ره) اختصاص یافته است؛ اما برخی از مؤسساتی که در این ردیف‌ها، نامشان به‌عنوان دریافت‌کنندگان بودجه آمده، مؤسساتی‌اند که به‌اعتبار ترکیب مؤسسان و مدیران آن‌ها و همچنین مسئولیت‌هایی که برای آن‌ها تعریف شده، اعتبار را دریافت می‌کنند:

«مؤسسه پرتو ثقلین» که متعلق به آیت‌الله سیدمحمدرضا مدرس یزدی، عضو فقهای شورای نگهبان است؛

«مؤسسه فرهنگی ترجمان وحی» که مدیرعامل آن حجت‌الاسلام محمدرضا نقدی و رئیس هیأت‌مدیره آن نصرالله چمران است. نایب‌رئیس مؤسسه ترجمان وحی، محسن پرویز، معاون وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی در دولت نهم است؛ «شهرک مهدیه قم»، مؤسسه‌ای است که برای اعطای واحد مسکونی به طلاب در شهر قم دایر شده است؛

«جشنواره عمار»، جشنواره‌ای سینمایی است که اولین دوره آن در سال

۱۳۸۹ برگزار شد و به آثار سینمایی در حوزه مقاومت و انقلاب اسلامی اختصاص دارد. وحید جلیلی، رئیس شورای سیاست‌گذاری این جشنواره است؛ «مؤسسه آینده روشن» که با محوریت مهدویت و موعودگرایی همراه با آغاز به کار دولت نهم تأسیس شد و ریاست آن را حجت‌الاسلام والمسلمین سیدمسعود پورسیدآقایی برعهده دارد؛

«هیئت رزمندگان اسلام» که در سال ۱۳۷۶ توسط جمعی از مداحان معروف و برخی از روحانیون شکل گرفت. منصور ارضی، سعید حدادیان، حسین سازور، محمود کریمی و محمدرضا طاهری از مداحان معروف این هیئت در تهران هستند. «رزمندگان اسلام» تقریباً در همه شهرهای ایران صاحب دفتر و تشکیلات است. هم‌اکنون سردار علی‌اکبر مداحی، ریاست این هیئت را برعهده دارد؛

«دانشگاه ادیان و مذاهب» که در سال ۱۳۸۴ تأسیس شد. این دانشگاه، مرکزی آموزشی، پژوهشی و بین‌المللی است که در زمینه ادیان و مذاهب در داخل و خارج از ایران فعالیت می‌کند. ریاست این دانشگاه را حجت‌الاسلام سیدابوالحسن نواب برعهده دارد؛

«پژوهشکده تاریخ اسلام» که یکی از مراکز تحقیقات تاریخی در ایران به‌مدیریت سیدهدای خامنه‌ای است؛

«مؤسسه کتاب‌شناسی شیعه» که در سال ۱۳۸۵ تأسیس شد. هدف این مؤسسه شناسایی و معرفی دقیق و متقن و علمی و همه‌جانبه میراث مکتوب شیعه و نیز پدیدآورندگان آن‌ها بیان شده است. ریاست این مؤسسه برعهده حجت‌الاسلام رضا مختاری است؛

«بنیاد تاریخ‌پژوهی و دانشنامه انقلاب اسلامی» که ریاست این بنیاد را حجت‌الاسلام سیدحمید حسینی روحانی (زیارتی) برعهده دارد؛

«دانشگاه عدالت» که آیت‌الله هاشمی شاهرودی تأسیس کرده است؛

«مجمع عالی حکمت اسلامی» که در سال ۱۳۸۴ تأسیس شد؛
 «بنیاد حکمت اسلامی صدرا» این بنیاد در سال ۱۳۷۳ تأسیس شد و
 ریاست آن را آیت‌الله سیدمحمد خامنه‌ای عهده‌دار است؛
 «بنیاد بین‌المللی علوم و حیانی اسراء» که متعلق به آیت‌الله جوادی آملی است؛
 «بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود(عج)» که متعلق به حجت‌الاسلام و
 المسلمین قرائتی است.

جدول ۱۶ (جدول ۱۷ بودجه سال ۱۳۹۵) (ارقام به میلیون ریال)

ردیف	عنوان	اعتبارات هزینه‌ای	اعتبارات تملك دارایی سرمایه‌ای
۱	سازمان تبلیغات اسلامی	۳۸۹,۰۰۰	۰
	۱-۱. بنیاد دعبل خزاعی	۶۹/۳۰۰	۰
	۲-۱. سازمان مدارس معارف اسلامی	۲۸,۷۸۵	۰
	۳-۱. مؤسسه تسنیم نور	۱۷,۳۲۵	۰
	۴-۱. پژوهشکده باقر العلوم	۱۱,۵۵۰	۰
	۵-۱. مؤسسه فرهنگی بصیرت	۳۴,۶۵۰	۰
	۶-۱. مؤسسه فرهنگی و اطلاع‌رسانی تبیان	۱۱,۵۵۰	۰
	۷-۱. ستاد احیاء امر به معروف و نهی از منکر	۲۲۰,۰۰۰	۰
	۸-۱. مؤسسه دارالحدیث	۳۴,۶۵۰	۰
۲	دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم - کمک	۵۱,۷۵۰	۰
	۱-۲. دانشگاه باقر العلوم	۱۱,۵۵۰	۰
	۲-۲. پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی	۱۱,۵۵۰	۰
	۳-۲. مرکز موضوع‌شناسی احکام	۱۶,۵۰۰	۰
	۴-۲. مرکز ملی پاسخ‌گویی به سؤالات دینی	۱۷,۳۲۵	۰

۲۷۵,۰۰۰	۰	شورای سیاست گذاری ائمه جمعه	۳
۰	۵۷,۷۵۰۰	حمایت از فیلم‌های فاخر	۴
۰	۴۸/۵۱۰	کمک به بنیاد ملی بازی‌های رایانه‌ای	۵
۰	۱۱,۵۵۰	بنیاد فرهنگی مهدی موعود	۶
۰	۶۸,۲۰۰	دایرةالمعارف بزرگ اسلامی	۷
۰	۴۰,۴۲۵	اقلیت‌های دینی	۸
۰	۱۹,۲۵۰	کمک به مرکز تربیت مدارس دینی مناطق محروم و خواهران	۹
۰	۱۶,۵۰۰	مجمع عالی حکمت اسلامی	۱۰
۰	۲۳,۱۰۰	بنیاد حکمت اسلامی صدرا	۱۱
۰	۱۱۲,۷۵۰	مؤسسه اسراء	۱۲
۰	۱۱,۵۵۰	بنیاد بین‌المللی غدیر	۱۳
۰	۲۲,۵۵۰	مؤسسه امام صادق(ع)	۱۴
۰	۱۱,۵۵۰	مؤسسه آموزش عالی اخلاق و تربیت	۱۵
۰	۵,۷۷۵	بعثه مقام معظم رهبری در حج	۱۶
۰	۵,۷۷۵	مرکز نشر معارف اسلامی در جهان	۱۷
۰	۱۱,۰۰۰	انتشارات اسلامی جامعه مدرسین	۱۸
۲۷۵,۰۰۰	۰	طرح زیارت (ماده ۱۲ برنامه پنجم توسعه)	۱۹
۰	۲۸,۱۷۰	کمک به مسجد جمکران	۲۰
۰	۱۱,۵۵۰	مؤسسه مطالعات علوم و معارف اسلامی	۲۱
۰	۵,۷۷۵	بیمارستان سپیر	۲۲
۰	۳,۴۶۵	مؤسسه ایران و اوراسیا	۲۳
۰	۶,۹۳۰	مؤسسه آینده روشن	۲۴
۰	۱۱/۵۵۰	بنیاد دایرةالمعارف اسلامی	۲۵
۰	۲۳,۱۰۰	اتاق تعاون	۲۶

۰	۲۲,۰۰۰	جشنوارهٔ عمار	۲۷
۰	۵۰,۰۰۰	دبیرخانهٔ شورای دستگاه‌های نظارتی	۲۸
۰	۳,۴۶۵	دانشگاه معارف قرآن و عترت اصفهان	۲۹
۰	۸۸,۰۰۰	سازمان‌های دانش‌آموزی	۳۰
۰	۱۶۵,۰۰۰	اتحادیهٔ انجمن‌های اسلامی دانش‌آموزی	۳۱
۰	۱۱۰,۰۰۰	بسیج دانش‌آموزی	۳۲
۰	۳۴,۶۵۰	اعتبار مراسم آستان امام خمینی (س)	۳۳
۰	۱۱,۵۵۰	هیئت رزمندگان اسلام	۳۴
۰	۲۳,۱۰۰	فدراسیون ورزش زورخانه‌ای و کشتی جوخه	۳۵
۰	۵۶,۵۹۵	دانشگاه امام صادق (ع)	۳۶
۰	۴۰,۴۲۵	دانشگاه ادیان و مذاهب	۳۷
۰	۵۰,۸۷۵	مؤسسهٔ غیرانتفاعی دانشگاه مفید	۳۸
۰	۴۲,۵۷۰	دانشگاه غیردولتی عدالت	۳۹
۰	۶۸,۷۵۰	دانشگاه شهید مطهری	۴۰
۰	۸/۰۸۵	شهرک مهدیه	۴۱
۰	۴,۶۲۰	پژوهشکدهٔ تاریخ اسلام	۴۲
۰	۳,۴۶۵	مؤسسهٔ کتابشناسی شیعه	۴۳
۰	۳/۴۶۵	بنیاد تاریخ پژوهی و دانشنامهٔ انقلاب اسلامی	۴۴
۵,۵۰۰	۷,۰۸۵	اتحادیهٔ جهانی آشوریان	۴۵
۰	۱۶,۷۷۵	پژوهشکدهٔ علوم شناختی	۴۶
۰	۲۲,۰۰۰	مرکز اسناد انقلاب اسلامی	۴۷
۰	۷,۰۸۵	ترجمان وحی	۴۸
۰	۱۱,۰۰۰	مؤسسهٔ پرتو ثقلین	۴۹
۵۵۵/۰۰۰	۱,۸۹۳,۱۶۰	جمع	
	۲/۴۴۸/۱۶۰	جمع کل اعتبارات	

فصل سوم

بررسی وظایف اساس نامه‌ای دستگاه‌های فرهنگی

گفتار اول: وظایف قانونی دستگاه‌های فرهنگی

گفتار دوم: تأملی در وظایف قانونی دستگاه‌های فرهنگی

گفتار اول: وظایف قانونی دستگاه‌های فرهنگی

ازمنظر نظام مدیریتی، هر سازمانی ایفای نقش و تحقق اهداف مشخصی را عهده‌دار است. این وظایف، معین و تعریف‌شده و مصوب است و فعالیت سازمان برای ادا و تحقق این وظایف و مأموریت‌ها صورت می‌پذیرد. این وظایف همان مسئولیت سازمان‌هاست که در نظام اجتماعی علی‌القاعده در قبال آن‌ها پاسخ‌گویند.

در جامعه ما سازمان‌ها و دستگاه‌های متعددی عهده‌دار «امر فرهنگ» در معنای عام شناساندن و تقویت و گسترش نظام باورها و ارزش‌ها و اعتقادات هستند. از آن‌جا که نظام سیاسی ما، نظامی دینی است و در این نظام، اندیشه، افکار، باورها و اعتقاداتی طرح و ترویج می‌شوند که دینی باشند و یا دست‌کم ضدیتی با دین نداشته باشند، می‌توان گفت که هدف کاری همه دستگاه‌های فرهنگی رسمی کشور حرکت در راستای دین و آموزه‌های آن است و از این منظر هدف همه آن‌ها علی‌رغم تنوع و مختلف‌بودن دستگاه‌ها و حتی مأموریت‌ها و وظایف، تا حد زیادی مشترک است.

دستگاه‌های متعدد و متنوع فرهنگی و تبلیغی ایجاد شده‌اند تا با بودجه دولتی و عمومی هر یک عهده‌دار بخشی از مسئولیت فرهنگی در جامعه باشند. این مسئولیت به‌وضوح در اساسنامه و اهداف و شرح وظایف قانونی این دستگاه‌ها قید شده و به آن مکلف شده‌اند. بنابراین مسئولیت فرهنگی در

کشور، مسئولیتی متکثر و توزیع شده است نه منحصر، همچنان که بهره‌برداران دستگاه‌های فرهنگی و تبلیغی از منابع دولتی و عمومی متکثر است و این منابع منحصر به یک یا دو دستگاه نیست. برای مستند کردن این سخن بهترین راه مراجعه به اساس‌نامه و اسناد بالادستی تأسیسی این دستگاه‌هاست تا با مطالعه آن‌ها، مسئولیت‌های متکثر آن‌ها متذکر و یادآور شده باشد.

در این جا ابتدا نگاهی گذرا به اهداف و وظایف سازمانی دستگاه‌های فرهنگی رسمی اصلی کشور که از بودجه‌های دولت برخوردار می‌شوند، خواهیم داشت. ضمن یادآوری اینکه، اساس‌نامه و اهداف و وظایف آن دسته از دستگاه‌های فرهنگی در ادامه ذکر شده اند که مربوط به این تحقیق باشند و بودجه آن‌ها قبلاً مورد اشاره قرار گرفته اند :

* شورای عالی حوزه‌های علمیه

اساس‌نامه شورای عالی در هیئتی مرکب از نمایندگان جامعه مدرسین و شورای عالی حوزه‌های علمیه، تصویب و در تاریخ ۱۳۷۴/۹/۷ به تأیید مراجع عظام تقلید وقت (قدس سرهم) و مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) رسید. بنابراین عمر نهاد شورای عالی حوزه‌های علمیه به کمی بیش از دو دهه پیش می‌رسد. براساس آنچه در پایگاه اطلاع‌رسانی «شورای عالی حوزه‌های علمیه» آمده است:

شورای عالی حوزه، شورایی متشکل از شماری از مدرّسان و بزرگان حوزه علمیه قم است که سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کلان در بخش‌های مختلف آموزشی، اخلاقی، تبلیغی و اجتماعی حوزه علمیه قم و سایر حوزه‌های وابسته به آن را بر عهده دارد. نامزدهای عضویت در این شورا، که دست‌کم باید هفت نفر باشند، از سوی جامعه مدرسین به رهبر انقلاب و مراجع تقلید معرفی می‌شوند و پس از تأیید، به عضویت شورا درمی‌آیند.

همچنین در این سایت ضرورت ایجاد شورای عالی حوزه‌های علمیه چنین بیان شده است: «با توجه به شرایطی که عصر و زمان، مخصوصاً بعد از پیروزی انقلاب پیدا کرده و نیازها و ضرورت‌های فراوانی که در جهات مختلف احساس می‌شود، لازم بود حرکت تازه‌ای در حوزه‌های علمیه، مخصوصاً حوزه علمیه قم، به وجود آید و روح تازه‌ای در کالبد آن، دمیده شود. به همین جهت، در سال ۱۳۷۵ ش شورای مرکب از سه نفر از نمایندگان امام خمینی (ره) و سه نفر از نمایندگان آیت الله گلپایگانی و سه نفر از نمایندگان جامعه مدرسین، تشکیل و گام‌های مؤثری، برداشته شد. این حرکت، با تشکیل شورای عالی جدید حوزه علمیه که از سوی جامعه مدرسین، پیشنهاد و مورد تصویب رهبر انقلاب اسلامی ایران، آیت‌الله خامنه‌ای و آیت‌الله گلپایگانی و آیت‌الله اراکی قرار گرفت، تکمیل شد».

اهداف ایجاد این نهاد تبلیغی دینی مندرج در اساسنامه این شورا به نقل از این منبع چنین تعیین شده است:

۱. ایجاد شرایط لازم برای پرورش فقیه، مفسر، متکلم، فیلسوف، خطیب و محقق در رشته‌های مختلف علوم دینی و تربیت کادر موردنیاز حوزه و نظام؛
۲. ارتقای کیفی و کمی امور گزینشی، تحقیقی، تبلیغی، اخلاقی، سیاسی و معیشتی حوزه‌های علمیه؛
۳. حفظ استقلال حوزه در تمام جهات؛
۴. تواناسازی هرچه بیشتر حوزه‌ها، در پاسخ‌گویی به نیازهای فرهنگی جامعه بشری؛
۵. فراهم آوردن زمینه‌های مطلوب جهت استفاده از حوزویان؛
۶. برنامه‌ریزی در جهت مقابله همه‌جانبه با تهاجم برضد اسلام و مکتب اهل بیت؛
۷. تهیه و تصویب برنامه‌های لازم، در جهت تحکیم و تقویت مبانی انقلاب.

همان‌طور که اشاره شد در ماده ۲ اساس‌نامه شورای عالی حوزه‌های علمیه به مسائل سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی تبلیغی اجتماعی توجه شده است و در ماده ۵ آن «تواناسازی هرچه بیشتر حوزه‌ها در پاسخ‌گویی به نیازهای فرهنگی»، «برنامه‌ریزی درجهت مقابله همه‌جانبه با تهاجم برضد اسلام و مکتب اهل‌بیت، از سوی دشمنان و منحرفان»، «تهیه و تصویب برنامه‌های لازم، درجهت تحکیم و تقویت مبانی انقلاب و نظام اسلامی»، «بررسی و مطالعه حوادث و رخداد‌های اجتماعی که به‌نحوی به حوزه علمیه ارتباط دارد و اتخاذ تصمیمات مناسب» و «بررسی و تعیین راه‌های مناسب برای برقراری ارتباط حوزه با دیگر مراکز علمی و فرهنگی داخل و خارج کشور» از دیگر اهداف این شورا ذکر شده است.

* مرکز خدمات حوزه‌های علمیه

مرکز خدمات حوزه‌های علمیه در پایگاه اطلاع‌رسانی خود این‌چنین معرفی شده است: «مرکز خدمات حوزه‌های علمیه به امر مبارک مقام معظم رهبری حضرت آیت‌الله خامنه‌ای در تاریخ ۱۳۷۰/۷/۱۰ تاسیس گردید. ستاد این مرکز در قم بوده، و در همه استان‌ها نیز شعبه دارد. این تشکیلات با هدایت و حمایت دفتر مقام معظم رهبری فعالیت می‌کند. در رأس این نهاد هفت نفر به‌عنوان هیئت مدیره و یک نفر به‌عنوان رئیس مرکز قرار دارد. اعضای هیئت مدیره از سوی مقام معظم رهبری منصوب می‌شوند و ایشان رئیس مرکز را انتخاب و به دفتر معظم له معرفی می‌کنند و دفتر نیز حکم وی را صادر می‌کند. احکام هر کدام از اعضای هیئت مدیره، هر چهار سال یک‌بار از سوی مقام معظم رهبری صادر می‌گردد. مرکز خدمات حوزه‌های علمیه در خدمت عموم طلاب و روحانیون و خانواده آنان، اعم از ایرانی و غیرایرانی، برادران و خواهران، و دانش‌پژوهان شیعه و سنی است.»

این مرکز با این که بیشترین بودجه یک نهاد فرهنگی حوزوی را از دولت به میزان ۵,۸۲۵,۰۰۰ میلیون ریال دریافت می‌کند، لازم ندیده است که اساسنامه خود و یا دست‌کم اهداف و شرح وظایف و مأموریت خود را در اجرای قانون لازم‌الاتباع آزادی اطلاعات همچون دیگر نهادهای فرهنگی که در این تحقیق ذکر شده‌اند، در پایگاه اطلاع‌رسانی خود منتشر کند و به همین مختصر بسنده کرده است. با این حال از بخش‌های معرفی این سایت چنین برمی‌آید که چارچوب فعالیت این مرکز ارائه خدماتی مثل امور پزشکی، سلامت و بیمه، مسکن، صندوق قرض‌الحسنه، و خدمات فرهنگی و رفاهی (اعطای کارت خرید، خدمات اقامتی و تفریحی، امور و مشوق‌ها و مسابقات تحصیلی کودکان، خدمات فروشگاه‌های و خرید، برگزاری دوره‌های آموزشی و ورزشی) به طلاب و روحانیان است.

* شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیه خاوران

اساسنامه شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیه خاوران مشتمل بر یک مقدمه، پنج فصل، هفده ماده و هشت تبصره در تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۱۸ به تصویب شورای عالی حوزه‌های علمیه رسید.

اهداف شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیه خاوران که در سال ۱۳۹۱ تشکیل شد، مطابق با پایگاه اطلاع‌رسانی این شورا «سرپرستی و هدایت کلان حوزه‌های علمیه خاوران از راه سیاست‌گذاری، تصویب اصول، ضوابط و برنامه‌های کلی و نظارت بر حسن اجرای مصوبات و فرایند مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران است» که سامان‌دهی امور ستادی مدارس علمیه خاوران در سراسر کشور را برعهده دارد.

در این جا آن بخش از وظایف و اختیارات این شورا (که مطول است و برخلاف اصول و قواعد اساسنامه‌نویسی که اهداف و شرح وظایف را از امور

اجرایی و نحوه عمل، جدا می‌داند، نگارش یافته است) حذف شده است.

(ج) وظایف و اختیارات

در ماده ۹ وظایف و اختیارات شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیه خواهران «همکاری با مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواهران در تدوین مقدماتی اسناد کلان و راهبردی (موضوع بند ۱۰ ماده ۱۰)» و در ماده ۱۰ آن «پیشنهاد سیاست‌های کلان و راهبردی (سند چشم‌انداز و سیاست‌ها و برنامه‌های بیست‌ساله) به شورای عالی حوزه‌های علمیه برای تصویب نهایی»، قید شده و همچنین مواد دیگر آن مربوط به این تحقیق از این قرار است:

۱۱. تصویب شاخص‌های رشد کمی و کیفی طلاب، مدیران و استادان؛

۱۲. تصویب شاخص‌های رشد و توسعه حوزه‌های علمیه خواهران؛

۱۶. تصویب اصول، سیاست‌ها و ضوابط کلی حاکم بر امور فرهنگی و تربیتی، شامل:

الف) ارتقای اخلاقی، تربیتی و مهارتی طلاب و نیروهای انسانی حوزه؛

ب) ارتقای آگاهی‌های اجتماعی، فرهنگی و سیاسی طلاب و نیروهای انسانی حوزه؛

ج) حضور طلاب و مشارکت حوزه‌های علمیه خواهران در فعالیت‌های اجتماعی و مقابله با جریان‌های انحرافی؛

د) تولید و عرضه محصولات علمی و فرهنگی؛

۱۸. تصویب اصول و سیاست‌های ناظر به امور تبلیغی، شامل:

الف) شناسایی و سامان‌دهی اعزام مبلغان خواهر در داخل و خارج کشور؛

ب) ارتقا و توان‌مندسازی علمی و مهارتی، هماهنگ‌سازی و حمایت از مبلغان خواهر؛

۱۹. تصویب اصول، سیاست‌ها و ضوابط کلی ناظر به ارتباطات اجتماعی حوزه با حفظ عدم اختلاط، شامل:

الف) احیا و تقویت نقش حوزه‌های علمیه در تحولات اجتماعی و ارتقای فرهنگ عمومی؛

ب) توسعه ارتباطات مردمی، تقویت همیاری اجتماعی و تعمیق پیوند میان طلاب و بانوان جامعه؛

ج) تقویت هدف‌مند رابطه میان مدارس علمیه و خانواده طلاب.

* جامعة المصطفی العالمية

در پایگاه اطلاع‌رسانی «جامعة المصطفی العالمية» که یک نهاد تربیت طلبه‌های خارجی و دریافت‌کننده بودجه از دولت جمهوری اسلامی است، چنین آمده است:

جامعة المصطفی العالمية نهادی علمی و بین‌المللی با هویت حوزه‌ای است که با هدف گسترش علوم اسلامی، انسانی و اجتماعی، با رویکرد آموزشی، پژوهشی و تربیتی، اهتمام دارد که انبوهی از داوطلبان را از سراسر گیتی تحت پوشش قرار دهد و فرصت کم‌نظیری برای تشنگان زلال معارف اسلامی و هدایت قرآنی در سراسر جهان فراهم آورد تا ضمن تربیت مجتهدان، عالمان و متخصصان پارسا و متعهد، به تبیین، تولید و تعمیق تفکرات و اندیشه‌های اسلامی و نشر و ترویج اسلام ناب محمدی همت گمارد. این نهاد علمی بین‌المللی بیش از ۵۰۰۰۰ دانش‌پژوه مرد و زن را از ۱۲۲ ملیت، تحت تعلیم و تربیت خود داشته که تاکنون، بیش از ۲۵۰۰۰ نفر از آنان دانش‌آموخته شده‌اند.

همچنین در این پایگاه چشم‌انداز و مأموریت (اهداف و وظایف) جامعة المصطفی العالمية از این قرار اعلان شده است:

با اتکال به قدرت لایزال الهی، عنایات و توجهات حضرت بقیة الله الاعظم (عج) عزم و تلاش سازمانی و در راستای استقرار فرهنگ اسلام ناب

محمدی (صلی الله علیه و آله)، معارف قرآن و اهل بیت (علیهم السلام)، تجدید حیات تمدن اسلامی و بسط علوم اسلامی در گستره جهانی و افق ۱۴۰۴ش، جامعة المصطفی (ص) العالمية نهادی است بالنده و سرآمد در بین مراکز علمی اسلامی، الهام بخش، با مرجعیت علمی - دینی که از طریق دستاوردهای اندیشه‌ای در طراز جهانی، دانش‌آموختگانی عالم، مذهب، مسئولیت‌پذیر و تأثیرگذار در گفتمان‌های علمی و فرهنگی بین‌المللی، حضوری مؤثر و نقش‌آفرین در عرصه‌های معرفتی و مناطق استراتژیک جهان دارد.

مأموریت

جامعة المصطفی (ص) العالمية نهادی است علمی با هویت حوزه‌ای که از طریق کارکردهای آموزشی، تربیتی، پژوهشی، فرهنگی و تبلیغی در عرصه بین‌الملل فعالیت می‌نماید. این نهاد، با تکیه بر نیروی انسانی فاضل، متعهد، متخصص، خلاق، دارای هوش فرهنگی و بینش جهانی، بهره‌گیری از تجارب، روش‌ها و فناوری‌های جدید و تأکید بر حفظ و بهینه‌سازی روش‌های سنتی حوزه‌ای، به‌منظور پاسخ‌گویی به نیاز تشنگان زلال معارف اسلام، هدایت قرآنی، سنت نبوی (صلی الله علیه و آله) و مکتب اهل بیت (علیهم السلام) و ارزش‌های انقلاب اسلامی، به تربیت عالمان دینی پارسا، متعهد و زمان‌شناس در حوزه‌های علوم اسلامی و انسانی، تبیین، تولید و نشر اندیشه دینی و حمایت از حوزه‌های علمیه و تأثیرگذاران عرصه دین و دانش می‌پردازد.

* سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران

در پایگاه اطلاع‌رسانی سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران چنین آمده است:

معرفی و تاریخچه سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران

با پایان دفاع مقدس و آغاز دوران سازندگی، ضرورت توسعه فرهنگی پایتخت،

شهرداری تهران را بر آن داشت تا همراه با خدمات اجتماعی، عمرانی و...، ارائه خدمات فرهنگی را در زمره برنامه‌های خود قرار دهد. از همان زمان، بازسازی و یا تغییر کاربری اماکن در اختیار شهرداری آغاز شد تا آن‌که از اوایل سال‌های دهه ۷۰، تأسیس مراکز فرهنگی - هنری با عناوین فرهنگسرا، خانه فرهنگ، کتابخانه، موزه و... در مناطق ۲۲گانه شهرداری آغاز شد و معاونت امور اجتماعی و فرهنگی شهرداری، اداره آن‌ها را بر عهده گرفت.

مدتی بعد و در سال ۱۳۷۵ سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران به منظور توسعه فرهنگ و هنر در جامعه ایرانی و نیز ارتقای فرهنگ شهروندانی و با نظر مساعد رهبر معظم انقلاب اسلامی، در تهران بزرگ ایجاد شد. توسعه فرهنگی، تعمیق معرفت دینی، تقویت زیبایی‌طلبی و حقیقت‌جویی شهروندان، شادزیستی توأم با روحیه سازنده و کسب مهارت‌های زندگی اجتماعی، نیازهایی اساسی بود که این سازمان در پاسخ به آن‌ها موجودیت یافت.

نگرش سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران معطوف به دورنمای اصلی توسعه فرهنگی است. تلاش برای تقویت فرهنگ ملی و اسلامی کلان‌شهر تهران با توجه به خصلت‌های ویژه شهری‌اش و طراحی و تبیین مبانی لازم برای آن، عمده‌ترین چالش فراروی سازمان است. سازمانی که پاسخ‌گویی به مخاطبان را ضامن بقا و توسعه خود می‌داند و در تعامل با مخاطبان، به برقراری ارتباطات دوسویه و همچنین ارائه خدمات به صورت متنوع و متناسب با نیاز گروه‌های مخاطب، توجه خاصی دارد.

سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران در سال‌های آغاز عملکرد خود، از طریق توسعه روابط رسمی و غیررسمی با مجموعه مدیریت شهری تهران و ارتباط فعال با سایر سازمان‌های فرهنگی و نیز مسئولان فرهنگی کشور، به تعادل و ثبات لازم رسید. پاس‌داشت شعایر دینی، قابلیت بی‌حدومرز توسعه فرهنگی انسان‌ها و ارج نهادن به مقام شامخ اندیشمندان و هنرمندان، به‌عنوان

سه ارزش پایه‌ای، در زمره اهداف اصلی سازمان بوده است و بهره‌گیری از الگوهای علمی در مدیریت، شایسته‌سالاری، آینده‌نگری و تشخیص اولویت پاسخ‌گویی به نیازهای جامعه، ارزش‌های مرجع سازمان در تمام فعالیت‌ها و برنامه‌ها، مورد توجه برنامه‌ریزان و مدیران فرهنگی قرار گرفت.

این رویکردها و اهداف برگرفته از آموزه‌های دینی و بیانات مقام معظم رهبری، تبدیل به اساس‌نامه‌ای برای مأموریت‌های سازمان فرهنگی و هنری شد. اساس‌نامه ابتدایی در ۲۶ ماده و یک تبصره، در ۲۲ شهریور ۱۳۷۵ به تصویب اعضا رسید، اما پس از گذر از یک دهه فعالیت، بازنگری در این اساس‌نامه طی ۱۳ ماده تحقیق و بررسی توسط کارشناسان انجام شد و با ارائه پیش‌نویس به اعضای هیئت امنا و ایجاد اصلاحاتی در آن، در ۲۸ دی ۱۳۸۶ به تصویب نهایی رسید.

نگاه شرکتی و مؤسسه‌ای به سازمان در اساس‌نامه قدیم، مبنای تدوین و تصویب اساس‌نامه جدید با رویکرد فرهنگی و تغییر در موضوع‌های محتوایی مانند: اهداف، سیاست‌های راهبردی و وظایف و اختیارات شده است. توجه به سیاست‌های کلان فرهنگی نظام و منویات رهبر معظم انقلاب اسلامی، توجه به مسائل ارزشی و تأکید بر مبانی دینی و اصول انقلابی، تأکید بر مأموریت‌های سازمان در حوزه شهری، تأکید بر رویکرد محله‌ای، تعامل و همکاری بیشتر با نهادها، سازمان‌های فرهنگی و تشکل‌های مردمی و مساجد و ایجاد هیئت مدیره به‌عنوان بازوی هیئت امنا، از جمله نکات برجسته و بارزی است که در اساس‌نامه جدید مورد توجه و تأکید قرار گرفت.

ایجاد شرایط جدید و مناسب، حذف نقاط ضعف گذشته و شکل‌گیری تحول، بهره‌گیری از تجربه عملی و الگوسازی از مواردی است که بنا به نظر اعضای هیئت امنا، در اساس‌نامه جدید گنجانده شده است.

ساختار

سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران سازمانی است با تابعیت ایرانی، عمومی و غیردولتی، مستقل و واجد شخصیت حقوقی که تحت ارکان هیئت امنا و هیئت مدیره فعالیت می‌کند. این سازمان به‌دستور رهبر معظم انقلاب اسلامی برای تعالی فرهنگ عمومی شهروندان تهرانی تشکیل شد و در تاریخ ۱۳۷۵/۹/۱۱ (تاریخ آگهی تأسیس سازمان در روزنامه رسمی) به‌عنوان یکی از سازمان‌های وابسته به شهرداری تهران رسمیت یافت.

رئیس سازمان توسط هیئت امنا انتخاب و حکم او توسط شهردار تهران صادر می‌شود. یکی از راه‌های اصلی تأمین بودجه سالانه سازمان، بنا به تصویب مجلس شورای اسلامی، ۴ درصد درآمد وصولی شهرداری تهران است. هیئت امنا، عالی‌ترین مرجع سیاست‌گذاری و تعیین خط‌مشی سازمان است که تمام مساعی و تلاش خود را در پیشبرد اهداف و اولویت‌های موضوعی سازمان مبدول خواهد داشت. هیئت مدیره نیز تصمیمات اجرایی را اتخاذ می‌کند.

ترکیب هیئت امنای سازمان: شهردار تهران، وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، رئیس سازمان تبلیغات اسلامی، رئیس سازمان صداوسیما، مدیرعامل کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، مسئول نهاد نمایندگی مقام معظم رهبری در دانشگاه‌ها، رئیس حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی، وزیر آموزش و پرورش، رئیس سازمان بسیج مستضعفین کشور، رئیس شورای فرهنگی اجتماعی در شورای عالی انقلاب فرهنگی، و رئیس شورای اسلامی شهر تهران.

شرح وظایف

۱. تعظیم شعایر و برگزاری مراسم و مناسبت‌های مذهبی، ملی و انقلابی به‌منظور افزایش وحدت، همبستگی، انسجام و نوسازی معنوی جامعه؛
۲. انجام فعالیت‌های آموزشی برای دست‌یافتن به اهداف، اجرای سیاست‌ها و

- مأموریت‌های سازمان و راه‌اندازی مراکز آموزشی و فرهنگی، بنا به ضرورت در عرصه‌های آموزش شهروندی، سبک زندگی و مهارت‌ها؛
۳. تعامل و همکاری هدف‌مند با هنرمندان و فرهیختگان متعهد و بهره‌گیری از توان و تخصص آنان در پیش‌برد مأموریت‌ها و وظایف؛
۴. اطلاع‌رسانی و افزایش آگاهی‌های شهروندان به‌ویژه در خصوص مسائل دینی و نیز حقوق و تکالیف شهروندی و کمک به خانواده‌ها در حل مسائل پیرامونی زندگی آن‌ها؛
۵. ایجاد زمینه لازم برای توسعه مشارکت شهروندان در فعالیت‌های مختلف فرهنگی و هنری و تلاش در جهت افزایش سهم مصرف خدمات و کالاهای فرهنگی در سبد خانوار؛
۶. ایجاد زمینه و فضای مناسب برای حضور شهروندان و خانواده‌ها به‌ویژه جوانان در مراکز و برنامه‌های فرهنگی و فراهم‌سازی محیط مساعد برای رشد و تعالی فرهنگی آنان؛
۷. انجام فعالیت‌های تبلیغی برای فضا سازی معنوی، دینی و انقلابی شهر و نیز پوشش مأموریت‌های مدیریت شهری در ابعاد مختلف؛
۸. انجام مطالعات و پژوهش‌های لازم فرهنگی و هنری در ارتباط با نیازهای روزآمد شهر تهران و حمایت از این‌گونه فعالیت‌ها؛
۹. اجرای طرح‌های غنی‌سازی اوقات فراغت و کمک به افزایش روحیه نشاط و شادابی شهروندان با استفاده از روش‌ها و ابزارهای فرهنگی و هنری؛
۱۰. تولید محصولات و آثار فاخر و ارزشمند فرهنگی و هنری با بهره‌گیری از مجموعه عوامل کارآمد به‌ویژه فناوری‌های نوین؛
۱۱. اجرای طرح‌های توسعه و ترویج فرهنگ و معارف اسلامی و قرآنی با محوریت محافل، مجالس و هیئت‌های مذهبی در محلات شهر تهران؛
۱۲. برگزاری یادواره‌ها، مراسم نکوداشت و پاس‌داشت مقام شامخ شهدا و

ایثارگران و تجلیل از خانواده‌های معظم شاهد و تولید آثار فرهنگی و هنری برای توسعه و رشد فرهنگ ایثار و جهاد و شهادت؛

۱۳. حمایت از فعالیتهای فرهنگی و هنری در سطح مساجد و اماکن مذهبی و تولید آثار فرهنگی و هنری مروج فرهنگ مسجدمحوری در محله‌های شهر؛

۱۴. اجرای برنامه‌های جامع تهران‌گردی، شناخت میراث فرهنگی و معنوی تهران و احیای هویت تاریخی شهر با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط؛

۱۵. توسعه کتابخانه‌ها، قرائتخانه‌ها و اجرای برنامه‌های فرهنگی و هنری مروج فرهنگ مطالعه و کتاب‌خوانی.

* سازمان تبلیغات اسلامی

طبق آنچه در پایگاه اطلاع‌رسانی سازمان تبلیغات اسلامی منتشر شده است، بخش‌هایی از اساسنامه سازمان تبلیغات اسلامی از این قرار است:

ماده ۱. نام

سازمان تبلیغات اسلامی نهادی است برخاسته از متن انقلاب اسلامی که در اجرای فرمان حضرت امام خمینی(ره) در سال ۱۳۵۸ تأسیس گردید و از این پس در اساسنامه به‌اختصار «سازمان» نامیده می‌شود.

ماده ۲. شخصیت حقوقی

سازمان نهادی است دینی و فرهنگی که دارای شخصیت حقوقی مستقل بوده و در چارچوب سیاست‌های مقام معظم رهبری اداره می‌گردد.

ماده ۳. مرکز

مرکز اصلی سازمان در تهران است و می‌تواند در داخل کشور اقدام به ایجاد واحد اداری، فرهنگی یا نمایندگی نماید.

ماده ۴. مدت فعالیت

مدت فعالیت سازمان از زمان تأسیس نامحدود بوده و انحلال و یا توقف

مأموریت آن تنها با حکم مقام معظم رهبری امکان پذیر است.

ماده ۵. اهداف

۱. احیا و اشاعه اندیشه تابناک اسلام در همه زمینه‌های مورد نیاز و تقویت روح

عبودیت الهی و ترویج اخلاق اسلامی در میان مردم به‌ویژه نسل جوان؛

۲. دفاع از اصول اسلام، نظام مقدس جمهوری اسلامی و آرمان‌های انقلاب

اسلامی و شناخت توطئه‌های فرهنگی - تبلیغی بیگانگان و تبیین انحطاط و

بطلان مکتب‌های الحادی و انحرافی و مبارزه با آفت‌های التقاط و تحجر با تکیه

بر جامعیت اسلام؛

۳. گسترش کمی و کیفی تبلیغات دینی مردمی و برانگیختن احساس مسئولیت

عمومی در قبال اسلام و نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران.

ماده ۶. وظایف سازمان

۱. پیشنهاد سیاست‌های کلان تبلیغات اسلامی - مردمی به مقام معظم رهبری

جهت تصویب؛

۲. انجام مطالعات و بررسی‌های کاربردی در خصوص مسائل و نیازهای دینی و

تبلیغی جامعه اسلامی و طراحی شیوه‌های تبلیغی نوین، فراگیر، غیرمستقیم

و اثربخش و نیز احیای روش‌های سنتی سازگار با موازین اسلامی و حذف یا

اصلاح شیوه‌های سنتی نامتناسب با ارزش‌های اسلامی؛

۳. تحقیق و بررسی در خصوص شیوه‌ها و ترفندهای تبلیغاتی سوء و تهاجم

فرهنگی علیه جامعه اسلامی و اتخاذ تدابیر لازم جهت خنثی‌سازی و مقابله با

آن‌ها و تنویر افکار عمومی؛

۴. تأسیس مراکز و مؤسسات فرهنگی، هنری، آموزشی و اطلاع‌رسانی تخصصی

به‌منظور تأمین محتوی و منابع انسانی لازم؛

۵. تبیین و شناساندن معارف و ارزش‌های اسلامی و نیز مواضع اصولی جمهوری

اسلامی برای عموم مردم، به‌ویژه جوانان، از طریق تدوین و انتشار نشریات و

کتاب‌ها و انجام فعالیت‌های سمعی و بصری و برگزاری سخنرانی‌های تخصصی و عمومی با استفاده از فناوری‌های نوین؛

۶. تهیه و ارائه چارچوب‌ها و شاخص‌های معرف محصولات مطلوب فرهنگی و هنری و تهیه و عرضه فرآورده‌ها و آثار نمونه فرهنگی و هنری در جهت ارائه الگوهای مناسب به هنرمندان متعهد و انقلابی و حمایت از آنان؛

۷. فراهم کردن شرایط و زمینه‌های مناسب برای فعالیت افراد و گروه‌های تأثیرگذار فرهنگی و هنری و ارائه تسهیلات و امکانات لازم برای عرضه آثار آنان در راستای گسترش تبلیغات اسلامی؛

۸. کمک و همکاری با سازمان‌ها، دستگاه‌ها و شرکت‌های مختلف دولتی و غیردولتی، به منظور گسترش و تداوم تبلیغات اسلامی در آن‌ها؛

۹. تأسیس مراکز اطلاع‌رسانی تبلیغات اسلامی به منظور تبیین ارزش‌های اسلامی و تحکیم باورهای اصیل دینی مردم و نیز پاسخ‌گویی به سؤالات و شبهات آن‌ها؛

۱۰. برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی و پشتیبانی برای اعزام مبلغ به نقاط موردنظر کشور با اولویت به مناطق محروم و دورافتاده با هماهنگی و همکاری سازمان‌های مسئول و ذی‌ربط؛

۱۱. اقدام و کمک به برگزاری گردهمایی‌ها، جشنواره‌ها و یادواره‌ها و نمایشگاه‌های مردمی و تخصصی به منظور ترویج و تبلیغ ارزش‌ها و سنت‌های اصیل اسلامی؛

۱۲. هدایت و نظارت و عندالاقضاء پشتیبانی و هماهنگی فعالیت‌های تبلیغاتی و شعار مذهبی مردم در جهت نیل به تحقق اهداف انقلاب اسلامی؛

۱۳. تهیه و تنظیم سیاست‌های تبلیغی سازمان، در چارچوب سیاست کلی نظام و چشم‌انداز بیست‌ساله و متناسب با شرایط و اقتضای زمان و فضای اجتماعی و فرهنگی جامعه و اجرای کامل آن‌ها پس از تصویب هیئت امنا؛

۱۴. تحقیق و بررسی درخصوص شناخت دقیق ادیان مختلف به‌ویژه مکاتب جعلی و استعماری و مقابله علمی، فکری و ریشه‌ای با آن‌ها و نیز ارتقای سطح آگاهی و بینش دینی مردم برای مواجهه استدلالی و منطقی با چنین پدیده‌های ضد اسلامی؛

۱۵. کمک به تأسیس، توسعه و تجهیز کتابخانه‌های مساجد، حسینیه‌ها، مدارس و مراکز آموزش عالی تحقیقاتی و نیز مراکز اسلامی و فرهنگی در راستای توسعه تبلیغات اسلامی در آن‌ها؛

۱۶. جلب مشارکت و هدایت همکاری‌های مردمی از طریق صدور مجوز تأسیس و سامان‌دهی کانون‌های فرهنگی - تبلیغی، کانون‌های قرآنی، تشکل‌های مذهبی و انجمن‌های اسلامی؛

۱۷. نظارت بر چاپ و نشر قرآن کریم و اهتمام به آموزش همگانی قرآن کریم از طریق سامان‌دهی و حمایت از تشکل‌های قرآنی مردمی.

در اساسنامه سازمان تبلیغات اسلامی همچنین ارکان این سازمان متشکل از هیئت امناء، رئیس سازمان و رکن نظارتی پیش‌بینی شده است.

* حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی

حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی فاقد اساس‌نامه و اهداف و وظایف مشخص و مدون است یا دست‌کم منتشر نشده‌اند و در دسترس عموم نیستند، با این حال این نهاد در پایگاه مجازی‌اش چنین معرفی شده است: این مؤسسه وابسته به سازمان تبلیغات اسلامی از عمده‌ترین متولیان فرهنگی - هنری کشور است که با محوریت عنصر الهی اسلام و حکومت اسلامی دست‌اندرکار فعالیت‌های گسترده و متنوعی از قبیل: انتشارات چندین عنوان نشریه با زمینه‌های فرهنگی و هنری، آموزش رشته‌های مختلف هنری، تهیه‌کنندگی و ساخت فیلم‌های سینمایی، تولید فیلم‌نامه با بهره‌گیری از استعدادهای کشور، پشتیبانی از

گروه‌های هنری در زمینه‌های گوناگون، حمایت از برگزاری نمایش‌های آیینی و تعزیه، اقدام به احیای هنرهای اصیل ایرانی - اسلامی و همچنین انجام فعالیت‌ها و ارائه خدمات دیگر در جهت حفظ امتداد و تکیه بر آرمان‌های انقلاب اسلامی می‌باشد.

حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی با ارائه پوشش‌های حمایتی در قالب طرح‌ها و پروژه‌های فرهنگی و هنری با محوریت دین و ارزش‌های مذهبی در تلاش است تا ضمن انجام وظایف اصلی خود طیف وسیعی از اقشار اجتماع اعم از هنرمندان، جوانان، علاقه‌مندان و افراد دارای استعداد را حمایت و پشتیبانی کند.

* شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه

شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه بالاترین مرجع مدیریتی - اداری، سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری برای ائمه جمعه سراسر کشور و ستادهای نماز جمعه است که توسط دبیرخانه‌ای به همین نام، امور خود را پیش می‌برد. مشخص‌ترین وظیفه ائمه جمعه تبلیغات دینی و ارشادات و هدایت‌های اخلاقی و سیاسی مردم است. به همین دلیل است که این شورا، نهادی فرهنگی تلقی می‌شود. اساسنامه‌ای از این نهاد در دسترس نیست و اساساً شاید تدوین نشده باشد، باین حال در پایگاه اطلاع‌رسانی آن توضیحاتی آمده است که تاحدودی می‌تواند این خلأ را پر کند و وظایفی را بیان کند:

نظام جمهوری اسلامی به‌مثابه نظامی که نتیجه نهضتی بزرگ و اسلامی است، از ذخایر معنوی ممتازی برخوردار است که حفظ آن‌ها می‌تواند ضامن سلامت و تداوم اقتدار ملی نظام به‌شمار آید. «نماز جمعه» یکی از همان توشه‌های معنوی بی‌نظیر است که به‌مثابه «حصار معنوی و ایمانی کشور و ملت» می‌تواند به پیشبرد تفاهم اجتماعی منجر شود و حفظ وفاداری مردم به انقلاب

و ارزش‌های ملی و دینی را در پی داشته باشد. «نماز جمعه» به‌عنوان یکی از اجتماعات عمومی بسیار مهم و تأثیرگذار در تعامل افکار عمومی با مسائل سیاسی، اجتماعی و دینی دارای ظرفیت‌های بسیار بالایی است که می‌تواند به سامان‌دهی تمام گرایش‌های سیاسی و فرهنگی بپردازد و باید تأکید داشت در سایه کارآمدی نهاد نماز جمعه است که می‌تواند به صیانت از تفکر دینی حاکم پرداخت... «نماز جمعه» به‌عنوان تربیون رسمی نظام جمهوری اسلامی، کنگره بزرگ هفتگی است که در بیش از ۷۸۰ نقطه کشور برپا می‌شود و نماد حضور ملت و نماینده افکار عمومی به حساب می‌آید. «نماز جمعه» نمایش ایمان و وحدت عمومی مؤمنان در سراسر کشور است و از نظر سیاسی و اجتماعی، یک نهاد پر قدرت با ظرفیت‌های بسیار مهم و بی‌بدیل است. «نماز جمعه» یکی از ابزارهای مهم و تعیین‌کننده در حفظ و صیانت از هویت دینی و روحیات انقلابی ملت ما نیز هست، چراکه از این فرصت هفتگی می‌توان برای فرهنگ‌سازی و اشاعه ارزش‌های نظام دینی بهره‌گیری کرد. «نماز جمعه» عامل بسیار مهمی برای تقویت تفاهم اجتماعی است، زیرا شرکت‌کنندگان آن عبارتند از مردان و زنان مؤمنی که به این پایگاه معنوی وارد می‌شوند و ذکر خدا و تقوای الهی را تمرین می‌کنند. «نماز جمعه» فضای جامعه اسلامی را فضای معنوی و الهی می‌کند و از این طریق ذهن و ضمیر افراد جامعه را تحت تأثیر قرار می‌دهد و با چنین فضا سازی، زمینه را برای رشد و ترویج معارف دینی و سالم‌سازی روح و روان عمومی مردم فراهم می‌کند. «اقامه نماز» را نشانه حکومت صالحان دانسته‌اند و در این بین «نماز جمعه» از آن حیث که تجلی سیاست اسلامی است مورد توجه دقیق و مشخص بنیان‌گذار فقید انقلاب اسلامی قرار داشت. بر همین اساس بود که به فاصله اندکی پس از برقراری نظام مقدس جمهوری اسلامی، به حکم حضرت امام (ره)، اولین نماز جمعه در ۵ مرداد ۱۳۵۸ به امامت مرحوم آیت‌الله طالقانی (رض) اقامه شد. به دنبال انجام

پرشکوه این فریضه در مرکز، شهرهای دیگر کشور نیز تقاضای تعیین امام جمعه برای مناطق خویش کردند. از همان سال‌ها بود که با افزایش تعداد ائمه جمعه در سراسر کشور، ضرورت وجود مرکزیتی برای سامان‌دهی و پی‌گیری مسائل مربوط به نماز جمعه احساس می‌شد که با ابتکار و پیشنهاد حضرت آیت‌الله خامنه‌ای (دام‌ظله‌العالی)، امام راحل چندتن از چهره‌های مورد وثوق را به تولیت امور نهاد دینی نماز جمعه تعیین کردند. بر این اساس، دبیرخانه‌ای در قم تأسیس شد و در تاریخ ۷۱/۱۲/۲۲ به حکم مقام معظم رهبری تشکیلات مرکزی ائمه جمعه وارد مرحله جدید شد و حسب‌الامر معظم‌له نه تن از شخصیت‌های روحانی با عنوان «شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه» مسئولیت این امر را عهده‌دار شدند. این شورا از اوایل سال ۱۳۷۲ فعالیت خود را به‌ نحو جدی شروع کرد و به‌جهت ارتباط بیشتر با مقام معظم رهبری، تشکیلات اداری خود را از قم - که پیشتر دبیرخانه مرکزی ائمه جمعه نامیده می‌شد - به تهران، جنب بیت مقام معظم رهبری منتقل کرد. یکی از کارهای مهم شورا در این مدت، تهیه و تصویب چارت سازمانی تشکیلات نماز جمعه و تبیین بخش‌های گوناگون آن بوده که به تأیید مقام معظم رهبری نیز رسیده است.

* وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

در پایگاه اطلاع‌رسانی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی اهداف، وظایف و اصول سیاست‌های این وزارتخانه منتشر شده‌اند.

اهداف اساسی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

۱. رشد فضائل اخلاقی براساس ایمان و تقوی؛
۲. استقلال فرهنگی و مصونیت جامعه از نفوذ فرهنگ اجانب؛
۳. اعتلای آگاهی‌های عمومی در زمینه‌های مختلف و شکوفایی استعدادها و

- روحیه تحقیق، تتبع و ابتکار در جامعه؛
۴. رواج فرهنگ و هنر اسلامی؛
۵. آگاهی جهانیان نسبت به مبانی و مظاهر و اهداف انقلاب اسلامی؛
۶. گسترش مناسبات فرهنگی با ملل و اقوام مختلف به خصوص مسلمانان و مستضعفان جهان؛
۷. فراهم آمدن زمینه‌های وحدت میان مسلمین.

وظایف اساسی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

۱. سیاست‌گذاری برای رشد و اعتلای فرهنگ و هنر ایران و اسلام به‌عنوان عناصر هویت ملی؛
۲. سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در زمینه فرهنگ عمومی و اصول سیاست فرهنگی کشور؛
۳. برنامه‌ریزی و ایجاد بسترهای لازم به‌منظور پرورش استعداد، انگیزه و ذوق فرهنگی و هنری و تقویت روحیه ابتکار و تحقیق آحاد جامعه به‌ویژه نسل جوان؛
۴. سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی برای توسعه، تعمیق و ترویج فرهنگ قرآن کریم و عترت طاهرین (علیهم‌السلام)؛
۵. برنامه‌ریزی برای زنده نگاه‌داشتن و تبیین اندیشه دینی، فرهنگی و سیاسی حضرت امام خمینی(ره)؛
۶. تدوین راهکارهای عملی در جهت تحقق منویات و تأکیدات رهبر معظم انقلاب اسلامی در حوزه فرهنگ و هنر؛
۷. برنامه‌ریزی برای بهره‌گیری از ابزار و امکانات متناسب به‌منظور رویارویی با جنگ نرم فرهنگی و تبلیغات سوء رسانه‌های بیگانه؛
۸. سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی به‌منظور فراهم‌سازی زمینه کارآفرینی، اشتغال

- پویا و رونق اقتصادی بخش فرهنگی کشور؛
۹. برنامه‌ریزی و هماهنگی در زمینه همکاری با مراجع تصمیم‌گیر و تأثیرگذار در ارتباط با مهندسی فرهنگی کشور؛
۱۰. سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، هدایت و حمایت از رشد و توسعه فعالیت‌های فرهنگی، هنری، مطبوعاتی و اطلاع‌رسانی؛
۱۱. سیاست‌گذاری برای تعیین ضوابط صدور مجوز تأسیس، توسعه یا انحلال مراکز، مؤسسات، کانون‌ها، انجمن‌ها، مجامع و سایر تشکل‌های فرهنگی، هنری، مطبوعاتی و اطلاع‌رسانی؛
۱۲. سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و نظارت بر اداره امور مربوط به دوره‌های آموزش عالی علمی - کاربردی فرهنگ و هنر؛
۱۳. برنامه‌ریزی و نظارت بر ایجاد و گسترش فضاهای فرهنگی و هنری شامل کتابخانه‌ها، کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد، سالن‌های نمایش، موزه‌های فرهنگی و هنری، مراکز دائمی نمایشگاه‌های فرهنگی و هنری و نظایر آن؛
۱۴. تهیه و تدوین آیین‌نامه‌ها، ضوابط و مقررات ناظر بر برگزاری جشنواره‌ها، نمایشگاه‌ها، مراسم و مسابقات فرهنگی و هنری در سطح ملی و بین‌المللی؛
۱۵. سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و حمایت از توسعه کمی و کیفی و بهره‌مندی از فناوری اطلاعات، ارتباطات و رسانه‌های دیجیتال در بخش فرهنگ و هنر اعم از فضای واقعی و مجازی؛
۱۶. سیاست‌گذاری برای تعیین ضوابط و برنامه‌های مربوط به آموزش منابع انسانی بخش فرهنگ و هنر و تأسیس، اداره و انحلال مؤسسات آموزشی در رشته‌های فرهنگی و هنری و نظارت بر فعالیت آن‌ها با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط؛
۱۷. برنامه‌ریزی و نظارت بر اجرای قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان، هنرمندان و پژوهش‌گران و قانون حمایت از پدیدآورندگان نرم‌افزارهای

- چندرسانه‌ای و ایجاد مراکزی برای ثبت آثار پدیدآورندگان؛
۱۸. تدوین سیاست‌های حمایتی برای تأمین خدمات اجتماعی، درمانی و اعتباری نویسندگان، هنرمندان و روزنامه‌نگاران؛
۱۹. سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، نظارت و حمایت از امور مربوط به معرفی و بزرگداشت عالمان و متفکران عرصه فرهنگ و تمدن اسلام و ایران و احیا و انتشار آثار ارزنده آنان و همچنین معرفی آثار فرهنگی و تمدن اسلام و ایران؛
۲۰. سیاست‌گذاری برای تدوین ضوابط و شاخص‌های مربوط به:
- ۲۰-۱. توسعه، گسترش، احداث، بهره‌برداری و نحوه اداره مجتمع‌ها، تالارها، فرهنگسراها و سایر فضاها و مراکز فرهنگی، مطبوعاتی، کتابخانه‌های عمومی، کانون‌های فرهنگی و هنری مساجد با تأکید بر بهینه‌سازی ارائه خدمات فنی، تخصصی و آموزشی؛
- ۲۰-۲. صدور اجازه تأسیس، انحلال و نحوه اداره مؤسسات خبری و نمایندگی‌های خبرگزاری و رسانه‌های خارجی و صدور اجازه فعالیت برای خبرنگاران خارجی در کشور برطبق مقررات مربوطه و نظارت بر آن‌ها؛
- ۲۰-۳. نحوه فعالیت خبرنگاران داخلی و نظارت بر اجرای آن؛
۲۱. تعیین ضوابط مربوط به انتشار نشریات و بولتن‌های داخلی و بروشورهای وزارتخانه‌ها، مؤسسات و شرکت‌های دولتی و نهادهای انقلاب اسلامی؛
۲۲. تعیین اهداف کمی و کیفی در جهت غنی‌سازی اوقات فراغت آحاد جامعه با همکاری دستگاه‌های ذی‌ربط؛
۲۳. سیاست‌گذاری و تنظیم برنامه‌های فرهنگی، هنری و تبلیغاتی برای انعکاس مناسب فعالیت‌ها و اقدامات دولت و دستگاه‌های اجرایی و نهادهای انقلاب اسلامی و مؤسسات عمومی غیردولتی در سطح جامعه؛
۲۴. سیاست‌گذاری برای صدور مجوز فعالیت‌های فرهنگی، هنری و تبلیغاتی اقلیت‌های دینی و مذهبی شناخته‌شده در قانون اساسی و نظارت بر آن‌ها؛

۲۵. سیاست‌گذاری برای شناساندن مبانی، اهداف و دستاوردهای انقلاب اسلامی و فرهنگ و هنر ایرانی به جهانیان از طریق توسعهٔ مناسبات، مبادلات و روابط فرهنگی با مجامع و سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای؛

۲۶. برنامه‌ریزی برای حمایت از صدور محصولات فرهنگی و هنری به خارج کشور و حضور مؤثر در بازارهای جهانی؛

۲۷. سیاست‌گذاری و نظارت بر امور حج و زیارت در چارچوب قوانین و مقررات مصوب مربوطه؛

۲۸. سیاست‌گذاری و نظارت بر فعالیت‌های اوقاف و امور خیریه براساس قوانین و مقررات مربوطه؛

۲۹. سیاست‌گذاری برای تقویت، توسعه و آموزش زبان فارسی در خارج از کشور؛

۳۰. سیاست‌گذاری و نظارت بر فعالیت‌های فرهنگی - تبلیغاتی در خارج از کشور و پی‌گیری و هماهنگی انعقاد و اجرای موافقت‌نامه‌ها و برنامهٔ مبادلات فرهنگی، هنری و تبلیغی با سایر کشورها.

*** سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران**

به‌استناد پایگاه اطلاع‌رسانی سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی، بخش‌هایی از اساس‌نامهٔ ۳۰ ماده‌ای، ۱۵ تبصره‌ای و ۴۷ بندی مصوبهٔ ۱۳۶۲/۷/۲۷ مجلس شورای اسلامی این سازمان چنین است:

در اجرای اصل یکصد و هفتاد و پنجم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و سایر اصول قانون اساسی که به رسانه‌های گروهی (رادیو و تلویزیون) اشاره دارد و همچنین قانون ادارهٔ صداوسیما جمهوری اسلامی ایران مصوب هشتم دی‌ماه یک‌هزار و سیصد و پنجاه و نه مجلس شورای اسلامی، اساس‌نامهٔ سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی ایران که در این اساس‌نامه به‌اختصار «سازمان»

نامیده می‌شود به شرح زیر است:

فصل اول: کلیات

ماده ۱. سازمان به موجب قانون اداره صد او سی می جمهوری اسلامی ایران سازمانی است مستقل و زیر نظر مشترک قوای سه گانه کشور که بر طبق قانون اداره صد او سی می جمهوری اسلامی، قانون خط مشی و مفاد این اساس نامه اداره می شود؛

ماده ۲. سازمان و واحدهای تابعه و مؤسسات اداری وابسته به آن از لحاظ اداری و مالی استخدامی تابع اداره صد او سی می جمهوری اسلامی ایران و مقررات این اساس نامه هستند. لیکن شرکت های متعلق یا وابسته به سازمان تابع اساس نامه های مربوط (که به تصویب شورای سرپرستی می رسد) خواهند بود و در مواردی که اساس نامه های مربوطه مسکوت باشد طبق قانون تجارت عمل خواهد شد؛

ماده ۳. هر یک از اعضای شورای سرپرستی در انجام وظایف محوله منعکس کننده نظرات قوه مربوطه است؛

ماده ۴. نظرات قوای سه گانه کشور در رابطه با سازمان منحصراً از طریق نمایندگان مربوطه در شورای سرپرستی اعمال خواهد شد؛

ماده ۵. نظرات قوه مقننه از طریق رئیس مجلس و نظرات قوه مجریه از طریق رئیس جمهور و نظرات قوه قضائیه از طریق رئیس دیوان عالی کشور به شورای سرپرستی منتقل خواهد شد؛

ماده ۶. مرکز اصلی سازمان در تهران است و سازمان می تواند با تصویب شورای سرپرستی در هر منطقه از کشور با توجه به اولویت های فرهنگی، سیاسی و جغرافیایی به ایجاد مراکز رادیویی و تلویزیونی اقدام کند و یا در خارج از کشور با رعایت موازین سیاست خارجی کشور دفاتر نمایندگی ایجاد نماید؛

ماده ۷. تأسیس فرستنده و پخش برنامه های رادیویی و تلویزیونی در هر نقطه

کشور در انحصار این سازمان بوده و چنانچه اشخاص حقیقی یا حقوقی اقدام به تأسیس یا بهره‌برداری از چنین رسانه‌هایی کنند از ادامه کار آنان جلوگیری به عمل آمده و تحت تعقیب قانونی قرار خواهند گرفت؛

ماده ۸. دارایی سازمان عبارت است از تمام حقوق و دارایی‌های «سازمان رادیو و تلویزیون ملی ایران سابق» اعم از امتیازات «اموال منقول و غیرمنقول، سهام و سرمایه‌ها در شرکت‌های دولتی و غیردولتی، مطالبات، وجوه نقدی و سپرده‌ها و تأسیسات و نظایر آن». سازمان همچنین جانشین قانونی «سازمان رادیو و تلویزیون ملی ایران سابق» در مورد تمام حقوق و تعهدات آن است.

فصل دوم: هدف‌ها و وظایف و اختیارات

ماده ۹. هدف اصلی سازمان به‌عنوان یک دانشگاه عمومی نشر فرهنگ اسلامی، ایجاد محیط مساعد برای تزکیه و تعلیم انسان و رشد فضائل اخلاقی و شتاب‌بخشیدن به حرکت تکاملی انقلاب اسلامی در سراسر جهان است. این هدف‌ها در چارچوب برنامه‌های ارشادی، آموزشی، خبری و تفریحی تأمین می‌شود. مشروح هدف‌ها و برنامه‌های سازمان در زمینه‌های گوناگون در ختمشی و اصول برنامه‌های سازمان مصوب مجلس شورای اسلامی ذکر شده است؛

ماده ۱۰. به‌منظور بهره‌برداری بیشتر از امکانات موجود سازمان و شناسایی و جذب استعداد‌های هنری موجود جامعه سازمان می‌تواند با هماهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی به تشکیل واحدها و گروه‌های فرهنگی، هنری، تحقیقاتی و نیز تأسیس سالن‌های نمایش و ایجاد نمایشگاه‌ها اقدام کند؛

ماده ۱۱. سازمان باید از طریق تولید برنامه‌های مفید رادیو و تلویزیونی و عرضه آن در سطح جهانی به گسترش مبادلات و ارتباطات بین‌المللی با رعایت موازین اسلامی اقدام کند؛

ماده ۱۲. به‌منظور تأمین نیروی انسانی موردنیاز در رشته‌های هنری و

تخصص‌های فنی، سازمان موظف است به تکمیل و گسترش دانشکده صداوسیما جمهوری اسلامی در حد نیاز بپردازد؛ ماده ۱۳. سازمان می‌تواند آن رشته از فعالیت‌های خود را که مقتضی بداند به‌صورت شرکت اداره کند یا در شرکت‌های دیگر دولتی یا غیردولتی که موضوع آن در زمینه فعالیت‌های سازمان است سرمایه‌گذاری و مشارکت کند. همچنین در فصل سوم این اساس‌نامه شورای سرپرستی و مدیرعامل (رئیس) صداوسیما به‌عنوان ارکان این سازمان معرفی شده‌اند.

گفتار دوم: تأملی در وظایف قانونی دستگاه‌های فرهنگی

اینک پس از ذکر بخش‌های مربوط (به تحقیق حاضر) آن دسته از شرح وظایف و مأموریت‌های دستگاه اصلی فرهنگی کشور که از دولت بودجه دریافت می‌کنند، می‌توان ملاحظاتی چند را در این باره ذکر کرد. پیش از آن لازم است به این نکته توجه شود که در این بخش از تحقیق، بودجه و شرح وظایف برخی از دستگاه‌ها و نهادهای فرهنگی با وجود برخورداری آن‌ها از ردیف مشخص بودجه سالانه دولت، مورد بررسی قرارنگرفته‌اند؛ نهادهایی نظیر دفتر تبلیغات اسلامی، شورای هماهنگی تبلیغات اسلامی، شورای برنامه‌ریزی مدیریت حوزه‌های علمیه خراسان، مؤسسه نشر آثار حضرت امام (ره)، کتابخانه آیت‌الله مرعشی نجفی و مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره). این نهادها در سال گذشته به ترتیب؛ ۹۱۵/۲۸۳، ۳۶۱/۶۴۱، ۹۸۰/۶۲۲، ۵۲۶/۱۶۲، ۶۱/۸۳۸ و ۲۰۰/۰۰۰ میلیون ریال دریافت کردند که مجموع آن‌ها برابر با رقم قابل توجه ۲/۶۸۷/۹۰۴ میلیون ریال برابر با یک سوم بودجه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی در این سال می‌شود. یکی از علل اصلی منظور نکردن این دستگاه‌ها در بررسی شرح وظایف دستگاه‌های فرهنگی و مقایسه آن با وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، این بود که دستگاه‌هایی در این بررسی مدنظر قرارگرفتند که هریک

بودجه سالانه معتناهی و یا به‌تنهایی سالانه رقمی حدود ۱۰۰ میلیارد تومان از دولت بودجه دریافت کنند، درحالی‌که هریک از دستگاه‌های مذکور چنین رقمی دریافت نمی‌کردند. به‌عبارت دیگر دستگاه‌هایی که در صفحات قبل شرح وظایف و مأموریت‌های آن‌ها ذکر شد و مشمول این بررسی قرار گرفتند؛ دستگاه‌هایی هستند که هرکدام بودجه معتناهی و قابل توجه و یا رقم نزدیک به عدد یادشده دریافت کرده‌اند.

با مقایسه اساسنامه دستگاه‌های فرهنگی اصلی کشور که عمده بودجه کشور را نیز دریافت می‌کنند می‌توان نکات زیر را ذکر کرد:

۱. آن دسته از وظایف و بخش‌هایی از اساسنامه و اسناد بالادستی تأسیسی دستگاه‌های فرهنگی اصلی در این بخش ذکر شد که مربوط به تحقیق حاضر باشند، بنابراین بخش‌هایی از اساسنامه این دستگاه‌ها که به تحقیق حاضر ربط موضوعی ندارند مثل ساختار آن‌ها، در این بررسی ذکر نشده و مورد توجه قرار نگرفته‌اند؛

۲. بررسی اساسنامه و شرح وظایف دستگاه‌های فرهنگی اصلی کشور نشان می‌دهد که همگی آن‌ها وظایف و مسئولیت‌های فرهنگی بر عهده دارند و این وظایف و مسئولیت‌ها در اساسنامه‌ها و اسناد تأسیسی آن‌ها ذکر شده است (مثلاً ماده ۶ وظایف سازمان تبلیغات اسلامی: «تهیه و ارائه چارچوب‌ها و شاخص‌های معرف محصولات مطلوب فرهنگی و هنری و تهیه و عرضه فرآورده‌ها و آثار نمونه فرهنگی و هنری درجهت ارائه الگوهای مناسب به هنرمندان متعهد و انقلابی و حمایت از آنان» و «فراهم کردن شرایط و زمینه‌های مناسب برای فعالیت افراد و گروه‌های تأثیرگذار فرهنگی و هنری و ارائه تسهیلات و امکانات لازم برای عرضه آثار آنان در راستای گسترش تبلیغات اسلامی».

– مواد ۷، ۱۰ و ۱۱ شرح وظایف سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران:

«انجام فعالیت‌های تبلیغی برای فضاسازی معنوی، دینی و انقلابی...»، «تولید محصولات و آثار فاخر و ارزشمند فرهنگی و هنری...» و «اجرای طرح‌های توسعه و ترویج فرهنگ و معارف اسلامی و قرآنی»

– ماده ۹ اساس‌نامه سازمان صداوسیما جمهوری اسلامی: «هدف اصلی سازمان به‌عنوان یک دانشگاه عمومی نشر فرهنگ اسلامی، ایجاد محیط مساعد برای تزکیه و تعلیم انسان و رشد فضائل اخلاقی و شتاب‌بخشیدن به حرکت تکاملی انقلاب اسلامی در سراسر جهان است. این هدف‌ها در چارچوب برنامه‌های ارشادی، آموزشی، خبری و تفریحی تأمین می‌شود. مشروح هدف و برنامه‌های سازمان در زمینه‌های گوناگون در خط‌مشی و اصول برنامه‌های سازمان مصوب مجلس شورای اسلامی ذکر شده است.»

– هدف جامعة المصطفی العالمیة در اساس‌نامه آن چنین ذکر شده است که به: «گسترش علوم اسلامی، انسانی و اجتماعی، با رویکرد آموزشی، پژوهشی و تربیتی اهتمام دارد... (تا) فرصت کم‌نظیری برای تشنگان زلال معارف اسلامی و هدایت قرآنی در سراسر جهان فراهم آورد.»

توجه به این نکته آن‌جا اهمیت می‌یابد که هنگام پاسخ‌گویی و طرح مطالبات عمومی و در تربیون‌ها از دستگاه‌های فرهنگی برای مسائل فرهنگی، این دستگاه‌ها غالباً غایبند و تعمداً نادیده گرفته می‌شوند. همه این دستگاه‌ها برخاسته از مقررات قانونی، در برابر وضعیت فرهنگ جامعه به‌نحوی مسئولند و وظایفی را در این راستا بر عهده دارند. بنابراین در صورت ذکر و مطالبه ادای وظیفه و مسئولیت از این دستگاه‌ها، اقدامی ناصواب صورت نگرفته و عین یادآوری وظیفه و مسئولیت این دستگاه‌هاست.

۳. در نگاه کلی هریک از دستگاه‌های فرهنگی اصلی مورد اشاره عهده‌دار «بخشی» از وظایف فرهنگ جامعه‌اند. بنابراین نادرست است که تمام مسئولیت فرهنگ جامعه از یک دستگاه مطالبه شود. مثلاً اگر انحراف فکری

و عقیدتی در جامعه بروز می‌کند این وظیفه وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی برای پاسخ‌گویی نیست که در برابر آن باید مسئول باشد، بلکه حوزه‌های علمیه هستند، آن‌چنان‌که در بند «د» ماده ۱۶ وظایف شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیه خواهران آمده است: «حضور طلاب و مشارکت حوزه‌های علمیه خواهران در فعالیت‌های اجتماعی و مقابله با جریان‌های انحرافی». و یا در ماده ۱۹ آن چنین آمده است: «الف) احیا و تقویت نقش حوزه‌های علمیه در تحولات اجتماعی و ارتقای فرهنگ عمومی، ب) توسعه ارتباطات مردمی، تقویت همیاری اجتماعی و تعمیق پیوند میان طلاب و بانوان جامعه». در نتیجه همان‌طور که در نگاه کلان وظایف تفکیک شده است، پاسخ‌گویی هم باید «بخشی» باشد همان‌طور که وظایف نیز «بخشی» دیده شده است.

۴. با توجه به صفحات قبلی این تحقیق، دستگاه‌های فرهنگی که بیشترین اعتبارات را از دولت دریافت می‌کنند کمترین پاسخ‌گویی را در قبال آن می‌پذیرند. مثلاً وقتی در شمار اهداف شورای عالی حوزه‌های علمیه «برنامه‌ریزی در جهت مقابله همه‌جانبه با تهاجم برضد اسلام و مکتب اهل بیت» و «تهیه و تصویب برنامه‌های لازم، در جهت تحکیم و تقویت مبانی انقلاب»، ذکر شده است، این نهاد در برابر همین اهداف خود مسئول است.

چنین شایسته است که دستگاه‌های فرهنگی اصلی کشور را که در این جا ذکرشان رفت، و در برابر پاسخ‌گویی نسبت به نه‌تنها اعتباراتی که دریافت می‌کنند بلکه آسیب‌ها و نارسایی فرهنگی جامعه، طفره می‌روند، باید به اساسنامه خود این دستگاه ارجاع داده شوند. یا دست‌کم در رفتاری منصفانه در برابر آسیب‌ها و نارسایی‌ها مذکور فراقنی نکنند و آن‌ها را متوجه صرفاً یک یا دو دستگاه و مشخصاً دولت ندانند.

۵. مقایسه شرح وظایف و مأموریت‌های دستگاه‌های فرهنگی اصلی کشور روشن‌گر این نکته اساسی است که بیشترین وظایف و مسئولیت‌های

تعریف شده بر عهده وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی است و از طرف دیگر در میان این دستگاه‌ها و با توجه به میزان و حجم مسئولیت‌ها؛ کمترین اعتبارات فرهنگی به این وزارتخانه پرداخت می‌شود. مقایسه اساسنامه دستگاه‌های فرهنگی اصلی کشور روشن‌گر این نکته است که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی دارای بیشترین مأموریت‌ها و اهداف کاری نسبت به دیگر دستگاه‌هاست. این شرایط سبب فراگیری فعالیت‌های این وزارتخانه در حوزه فرهنگ نسبت به این دستگاه‌ها شده است، به طوری که فراگیرترین اساسنامه و فعالیت فرهنگی از حوزه کتاب به عنوان مغز فعالیت فرهنگی تا هنرهای نمایشی به عنوان پرمخاطب‌ترین هنرها را دربرمی‌گیرد. اگر این اسناد قانونی؛ اساسنامه و شرح وظایف و راهبردهای محتوایی را به عنوان مسئولیت و تکلیف قانونی برای وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بدانیم در نتیجه در یک رابطه حقوقی و منطقی؛ باید حقوق متناسب با آن هم تأمین بشود.

فصل چهارم

نتیجه گیری

خلاصه و نتیجه

۱. مطالعه و بررسی بودجه‌های سنوات گوناگون نشان می‌دهد که بودجه فرهنگ از نابرابری‌های چندلایه رنج می‌برد، نابرابری در مقایسه با دیگر بخش‌های موضوعی (مسائل اجتماعی، اقتصادی و...) و نابرابری میان دریافت‌کنندگان بودجه‌هایی به نام فرهنگی.

با درک وضعیت و شرایط کشور؛ بررسی‌ها بودجه سنواتی نشان می‌دهد که اساساً حوزه فرهنگ فارغ از این‌که دریافت‌کننده بودجه‌های فرهنگی کدام نهادند، در توزیع اعتبارات مورد بی‌توجهی و غفلت است. به نظر می‌رسد که آن اندازه که حوزه اقتصاد و رفاه و مسائل اجتماعی اقتصادی و سلامت تن اهمیت دارد، سلامت فکر و اندیشه و تقویت فرهنگ و باورها اهمیت ندارد.

۲. با توجه به رابطه منطقی «حقوق - مسئولیت»؛ مطالعه حاضر نشان داد که در حوزه فرهنگ عمیقاً چنین رابطه‌ای حکم‌فرما نیست. نهادهایی که بیشترین اعتبارات را دریافت می‌کنند، کمترین مسئولیت‌ها و مسئولیت‌پذیری‌ها و پاسخ‌گویی‌ها را دارند و به‌عکس بیشترین بار مسئولیت و پاسخ‌گویی متوجه دستگاه‌هایی (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) می‌گردد که کمترین حقوق‌های مالی به آن‌ها اعطا می‌شود. بودجه حوزه عمومی فرهنگ کشور بعضاً به نسبت فاجعه‌آمیز و قابل تأمل یک‌هفتم نصیب وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی می‌شود اما در عوض به‌هنگام مطالبه و پاسخ‌گویی تقریباً همه نگاه‌ها متوجه آن است. در مقدمه این تحقیق از یک رابطه دوگانه «تمرکز - تکرش» سخن به میان

آمد که با رابطه «حقوق - مسئولیت»، متناظر است. مراد از این رابطه دوگانه و تناظرش با این رابطه، این بوده است که هنگام تقسیم مسئولیت‌ها و تعیین و اجرای وظایف و به عبارتی عملیات فرهنگ، موظف، مکلف و دستگاه‌های مورد توقع برای امر فرهنگ، قلیل و درست‌تر، تک‌وتنها (و متمرکز در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی) است و در مقابل، هنگام توزیع حقوق و به معنایی بودجه، مدعی و متقاضی بسیار و کثیر. این تحقیق این رابطه را با مستندات آماری نشان داد.

۳. با توجه به نتیجه ۲، این مطالعه به این نکته دست یافت که در کشور ما به‌هنگام دریافت بودجه فرهنگی نوعی تفسیر انبساطی وجود دارد و دستگاه‌های متعدد و متنوع خود را ذی‌حق و سهم‌دار بر خورنداری از آن می‌دانند و به‌هنگام ادای تکلیف نگاه انقباضی که در مقدمه این مقاله تحت عنوان «تکثر - تمرکز» ذکر شد.

۴. این تحقیق نشان داد که دولت بر بیشتر بودجه حوزه فرهنگ تسلط ندارد اما در قبال مسائل فرهنگی کشور مسئول شناخته می‌شود.

۵. کشور در حوزه فرهنگ از زیان‌های ناشی از موازی‌کاری رنج می‌برد و این موازی‌کاری در شرایط کسب بودجه‌های دولتی توسط دستگاه‌های گوناگون از نهاد روحانیت تا نیروهای مسلح صورت می‌گیرد. موازی‌کاری بلای بودجه فرهنگی کشور است. در این راستا عدم کارآیی بسیاری از فعالیت‌های فرهنگی است که بودجه دریافت می‌کنند. تاکنون بررسی و نظارت عالمانه و دقیق درباره حاصل و خروجی بودجه‌های فرهنگی مصرف‌شده دستگاه‌های غیردولتی صورت نگرفته است و متأسفانه این روند زیان‌بخش کماکان ادامه دارد.

۶. ضعف اساسی در کشور در نگاه به مقوله فرهنگ، استقلال‌جویی مطلق مالی برای این حوزه است، درحالی‌که تجربه دیگر کشورها حتی کشورهای صنعتی و سرمایه‌داری نشان می‌دهد که این حوزه به‌خصوص برای ترویج ارزش‌های جامعه و حاکمیت نیازمند کمک و توجه مالی فارغ از معادلات اقتصادی است.

منابع

- «جایگاه حوزه اجتماعی و فرهنگی شهرداری‌ها در اقتصاد ملی»، تحقیق مرکز مطالعات شهری و روستایی، سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور (وزارت کشور)، ۱۳۹۴.
روزنامه شرق، فروردین ۱۳۹۵.
لایحه بودجه سال ۱۳۹۵.
قانون بودجه ۱۳۹۴.
پایگاه اطلاع‌رسانی شورای عالی حوزه‌های علمیه: <http://www.shorayeali.com>.
پایگاه اطلاع‌رسانی مرکز خدمات حوزه‌های علمیه: <http://csis.ir>.
پایگاه اطلاع‌رسانی شورای سیاست‌گذاری حوزه‌های علمیه خاوران: <http://www.pcass.ir>.
پایگاه اطلاع‌رسانی جامعه المصطفی العالمیه: miu.ac.ir.
پایگاه اطلاع‌رسانی سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران: www.farhangsara.ir.
پایگاه اطلاع‌رسانی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی: <http://rc.majlis.ir>.
پایگاه اطلاع‌رسانی شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه: <http://ejna.ir/nahad>.
پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی: <http://hozehonari.com>.

مطالعه و بررسی بودجه‌های سنوات گوناگون نشان می‌دهد که بودجه فرهنگ از نابرابری‌های چندلایه رنج می‌برد: نابرابری در مقایسه با دیگر بخش‌های موضوعی (مسائل اجتماعی، اقتصادی و...) و نابرابری میان دریافت کنندگان بودجه‌های فرهنگی. به نظر می‌رسد آن اندازه که حوزه اقتصاد و رفاه و مسائل اجتماعی اقتصادی و سلامت تن اهمیت دارد، سلامت فکر و اندیشه و تقویت فرهنگ و باورها از اهمیت برخوردار نیست.

ISBN: 978-600-8215-25-7

9 786008 215257